

Jakob Mändmets

Maa jõud

Noor-Eesti Kirjastus

1918

Handwritten text in a rectangular box, including the date 29/8 18 and the number 611046.

Maa jõud.

Jakob Mändmets.

Maa jõud.

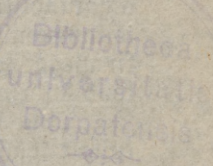
Tartus.

Ed. Bergmann'i trükikoja trükk.

1918.

Maa jõud.

I.

"Nii siis hommikul kella kolme ajal?"

"Mida warem, seda parem, sest päikese tõusuks peame järwel olema. Ma tulen siit läbi ja aratan Teid üles. Usfid otsisin walmis."

Mul oli asja röömustada, et wana Laasiga õngitsema lähen. Selle paari nädala jooksul, mis maal onu juures elasin, olin nii mitugi korda järwel käinud, kuid kuigi suur mu kalasaak ei olnud. Võib olla, ei osanud niisugusid kohi wälja otsida, kus kalad armastawad wiibida, wõi ei mõistnud ma õnge korda seada.

Kui ma täna kalalt ära tulin, teretas Laas mind eemalt ja küsis: "Kas kala hakkas?"

"Õige wähe," wastasin pool tusaselt.

"Ega nüüd päewal kala saa — ei maksa käiagi. Reespäewa ajal ta ei wõta".

"Mikslal siis?"

"Eks kõige paremini ifka hommiku wara." Kui tahate, lähme homme hommikul seltsis".

Muidugi ei olnud mul selle wastu midagi. Olin juba kuulnud, et Laas kogu ümbruses kõige parem ja osawam kalamees on. Küll temalt õpin nii mõndagi.

Selle juures wöttis Laas mu õnge oma kätte ja waatas seda.

„Gi ole hästi otjas,“ tähendas wanamees asjatundlikult, wöttis taskust waskpääga noa ja lõikas peenikese nõõri katti. Imestamisewäärilise tiirusega ja osawusega sidusid ta jämedad, kõndis sõrmed õnge uuesti niitpeene nõõri otja.

„Tina on weidi wähe, aga see nõõr peaks küllalt hää olema,“ sõnas ta edasi. Otjis westitaskust kandilise tinatüki, lõikas selle küljest laastukese ja surus roostekarwa hamaste wahel tugewasti nõõri ümber. Parandas siis weel forki, wäänas peenikese sara-puu-riidwa sirgeks ja andis mu kätte.

„Nüüd ta peaks kõlbama“.

Mu ase oli lakas wärsketel magusalt lõhnawatel heintel.

Suugist paistis läbi õunapuu lehtede tuu kahwatanud pale. Puude lehed tukkusid. Tuult ei olnud. Wärste ja niiske õõfine õhk tungis lakka, aga oli sellegipärast soe, sest heinad ja katus õhkusid päewast kuumust. Küla poolt kuuldusid koerte haukumised, hõisked ja mingisuguse isamaa-laulu wiis, mida kõrgetes toonides kriiskawalt ksjendati.

Teisel pool küljes oli karjaaed, kus loomad magasid. Kuulsin mäletsewate lehmade kindlas taktis käimaid kellakõlksusid ja wahetewahel künnihärja sügawaid, raskeid õhkeid. Suugi all aias sõi haige jalaga hobune. Ta wöttis järjekindlalt oma terawate, tugewate hammastega, nagu helksinoaga wihi otjast osajid lõigates. Lauda otjas minewaaastaste õlekubude pääl istusid sulane ja tüdruk -- jutustasid ja naersid.

Sume-öö.

Mul ei tulnud und. Sirutasin end pehmele, wajumale woodil ja kuulasin öö hääli. Tundsin enese praegu õnneliku olevat.

Kui targasti küll mu onu oli teinud, et omale põllumehe elukutse oli walinud. Mis tal wiga! Küsi, mis iganes stin näed, on tema oma. Need on tema wiljawäljad, kus praegu kullakarwalised rasked hakkjalad rida-misi seisawad. Tuleb linnast lihunik, siis joob ta temaga peenikest wiina, kaupleb ja tingib, ja lõpuks peab ostja ikkagi selle hinna maksma, mis ta nõuab. Sulased ja tüdrukud on tal tööl ja kui ta neid juhatab, siis teeb ta seda asjatundmisega, mis mingisugust kõrwalekaldumist ei luba.

Warsti keeras kuu ära ja ma wajasin lastas pehmesse pimedusse. Jooksid mingisugused warjud, tulid lähemale imelikud hääled. Tundsin hirmu. Tõmbasin teki üle pää.

Läbi une kuulsin oma nime, aga filmi ei jaksanud awada. Uni lasus raskelt laugudel. Hüüti uuesti ja tõmmati mind jalast.

„Kuulge — tõuske üles — pidime ju kalale minema. Eks ole tükk maad minna.“

See oli Paas. Ta seisib pooleni redelil, aga ulatas käega mind äratama.

Uni oli magus, nii magus, et praegu kalaleminemisest tõepoolest öieti teadagi ei tahtnud. Teki all oli soe, aga wäljas tuntawalt jahe.

„Wõiksite ikka minna küll,“ sõnas wana-mees. „Plus hommit, ma usun, nad wõtawad täna ehk hästi.“

Virgujin weidi ja ajasin istutile.

"Kas päike on tõusnud?"

"Ei ole veel."

"Ehk on mara?"

"Mis ta nüüd mara on. Küllap see aeg ära kulub. Peab tiiduski olema. Paremini ikka natuke vareminiplatsis olla, kui hiljaks jääda."

Banamehe lahjal, kortsulisel näol lehmis häämeeleline naeratus ja ta suitsewast piibust lagunes teraw, wastik Wene tubaka hais puhtas õhus laiali.

Kui ta nägi, et mul sugugi lusti ei olnud teki alt wälja tulla, ruttas ta kohe trööstima:

"On ikka küll esmalt natuke paha, aga pärast pole wigagi. Miks nad siis täna ei hakka — ilm on ju kuum küll."

Banin enese ruttu riidesse ja tulin alla.

Wilu! Wärin käis kehast läbi.

Rõik uinus alles. Puude lehed hiilgasid õõskest lastest. Kollane emakana istus poegade pääl aia ääres ja karja-aiaast heljus jõnniku ja loomade hingehõhu hais segatult. Keset õue losutasid pardid ja kui mustafrants koer Sulli meile wastu jookkis, läksid nad wihase prääksumisega laiale.

Onu tuli toast.

Ta oli särgiwäel, laiade walgete aluspükstega, passud tuhajaspruunid juuksed sassis. Nähtawasti oli ta praegu unest ärrganud, sest silmad ei olnud hommikuse walgusega veel harjunud.

"Lähete kalale?"

"Bidime kord katsuma minema," tähendas Laas.

"Noh, mis neil on. Päike ei ole veel tõusnud, aga wististi tuleb ilus ilm."

Ta waatas idasse, kus taewakaar were-tarwa punane oli. Näis, nagu lõõksid säält igal filmapilgul määratumad leegid üles.

Ma wõtsin ankrunööri oma kanda, kuna wanamees õngeridwad ja usfikarhi enda kätte wõttis. Ta waatas, kas nuga ja tinatükk westi taskus, kas nõel niidiga mütsi sees, kas wähest tubakafott ja piip ei ole maha ununud.

"Noh — lähme siis!"

Smelik see hommikune wilu. Külm ei ole, aga wärisema paneb. Sa ei saa hästi astuda — jalad on nii tõnksid — nagu lühikesedki. Rastetilgad hiilgawad lemmrohu latwadel ja krookslehe hallides sammetiturdudes. Metsa-alust looklemat jalgrada mööda minnes tunned, kudas sulle tüfati leilitaoline jõe õhk wastu nägu käib. Mõnel pool täidab seda õhku mingisugune mesimagus lõhn. Üle rohulatwade on hiilgaw siidpeenike wesi-hall lina laiade laotatud, mis juba läbi puude oksade tungivate koidukiirte käes kohati särab ja hiilgab.

Mets ärkab.

Su pääkohas puude latwadel kuuldumad hääled. See on lindude laul, ilma et sa ühtegi nendest warastest muusikameestest näeksid. Siin ja sääl on metsast teed läbi aetud, sihid raiutud ja su pill ulatab neid mööda kuni raba-sooni, kuni kätikuni. Säält tõusewad looklemad udujoomed.

Sa oled nüüd juba liikunud. Selle läbi taob wiludusetunne. Nüüd astud fergesti

mööda liiwast jalgrada, millest siin ja sääl looklemad mao jäljed üle käiwad.

Wana Laas on eluaja seda teed käinud. See on tema ilm, sest siit ei ole ta palju kaugemale saanudki. Ta võib siin finnisfilmil käia. See tugew palgimets on tema ajal kaswanud, sääl teel on ta hulguwate huntide karja, sääl kõwera kase kohal nägemist näinud.

Sjal jalatäiel on oma mälestused.

Mitistelt muutuwad puude ladwad kollas-
teks ja esimene päikesekiir tungib läbi tihedate oksjade alla kasteist nõretawa rohuni.

See on uue algawa päewa terwituis.

„Päike tõuseb,“ sõnab Laas. „Bole wiga — jõuame küll.“

Weel on weidi metsateed. Tee kõrwal kaswawad paksude kuuskede all juured seasõnajala põõsad. Nende pikad palmilehed on nagu laialesirutatud käed. Needsamad ongi, mille jaladusline õis jaani-laupäewa õhtul filmapilguks lahti lööb ja siis hiilgab kui elaw tuli.

Jõuamegi järwe ääre.

Siin on amar. Silm ulatab mitu wersta üle sinawa pinna teise ääre, kus kõrge kallas ja metsad päikesewalgusesse upuwad. Awaral lagendikul omandab kerge hommikutuul jõudu, nii et ta sind uuesti wärisema paneb. Wist lainetas järw eila tublisti, sest kalda filedatele kiwidesle ja weel kaugemale helekollasele liiwakule on lumivalged wahutordid loobitud. Meie lähedal olewast pilliroost tõusewad pikakaelalised metsspardid ja lenda-
wad nooltena mööda weepinda. Kümmefond

jülda kaldast eemal tiigub walge tiirus lainetel.

Dotan kärsitult, millal Laas oma talitusega lõpule jõuab. Päike tuleb juba puude latwade tagant wälja ja muudab laialdase meewälja meie ees puhtaks sulafullaks.

Müüd on paras raske, nurgeline ankrufimi leitud, sellele nõör tugewasti ümber seotud, õngeridwad hoolega paadi etteotsa pandud, einetott paadi kaare külge kinnitatud, tollipulgad paigale seatud ja paati mõib wette lüfata.

Ma ootan kärsitult paadis püsti seisstes.

Uga wanamees ei lüffa weel.

On waja taskud hoolega läbi katsuda: kas nuga, lisaks mõetud õngenõör, tinatüff kaafas on, kas usfid korralikult istelaua alla pandud, et nad ümber ei lähe, kas pastlanõel mütsi woodris. Wiimaks jääb ta korraks seisatama, lööb filmad päikese poole, mis järjest kõrgemale tõuseb, ja lausub häälel meelel naeratades:

„Täna tuleb ilus ilm!“

„Noh — kas lähme juba?“

„Muidugi, muidugi. Mis me siis weel ootame.“

Ta lüffab paadi wette ja hüppab siis ise haruldase kerguse ja osawusega siäse. Kohe asub ta istelauale, wõtab aerud ja surub oma nurgelised ja wäljakerkinud soontega paljad jalad tugewasti wastu põhjakaart.

Paat keerleb, sest tõukejõud on edasimine- miseks nõrk. Ssegi kalda poole hakkamad lained teda kandma.

„Dota, küll ma sulle jalad alla teen,“ ütleb wanamees, wõtab aerud ja waotab nad wette.

Ojamate aerulööktide rõhul omandab paat peagi kindlasihilise jooksu.

Wanamees filmitseb hoolega üle paadi serwa wirmendamasse wette, kus päifeje kiired tantsiwad.

„Mis ja nii aineti maatad?“

„Eks pea ifka maatama, kuidas nad täna ujuvad. Kas põhja pääl wõi pinnal.“

„Mis siis sellest?“

„Noo hullu ifka. Eks nii pea ka õnge jeadma.“

Wanamees luusib paadiga jia-sinna. Ühetasases taktis kõlksutawad mõlad wastu paadi parrast ja see häääl kostab lagedalt weelt wastu. Isegi seisatama jääb ta ajuti ja waatab hoolega mõlemale poole paati. Siin ja sääl ulatawad tugewate nitide taolised weerohud weepinnani ja õõtsuw weel paneb nad liikuma, nagu hõljutsid juuksed tuules.

„Kas wiiskan kiwi sisse?“

„Dota weel — oota! Mis häda sellega nii on. Ega ta astjas pole, et neid igalt poolt wõtta.“

Juba tüütab see hullumine. Weel on wila, sest päifeje kiired on alles nõrgad. Kohati jookseb mööda weepinda hommikune märg udu.

Liikmed on istumisest furnud. Kuidas tahaks furd püsti tõusta ja wälja sirutada. Hooletult lasen paadi otša pääle pikali ja ringutan.

„Olgu pääle, wiikake kiwi sisse. Katsjume forrats.“

Ma paiskan kiwi üle ääre wette.

„Mitte nii“, pahandab wanamees. „Tasa peab lastma.“

„Oled siit ennemalt ka saanud?“

„Kust nüüd seda kõike mäletad. Eks ole ifka ka.“

Mina wiistan õnge ruttu wette, aga wanamees ei saa sellega hulgal ajal hakkama. Suba wõtab noa taskust ja lõikab nõõri katki. Nüüd läheb tal lisafismõetud nõõri jatkamiseks waja. Paarile korrale seab ta forki, ka ei ole tinagi küllalt paras ja kui wiimaks uss otsas ja õng igapidi wette wiiskamiseks korras, ei unusta ta sööda pääle enne kolme korda sülitamast.

„Mees siis läheb õng, osama käega wiiskatult, parajasse kaugusesse wette.“

Tema talitust maadates olin oma õnge hoopis unustanud, lained forgi paadi külje alla kannud ja kalad ussi otsast ära söönud.

„Ega nii saa, peab hoolas olema. Seda need mehed siin all ostawad.“

Banen uue sööda, wiistan õnge uuesti wette ja otsustan ainult teda filmitseda.

„Ah, ah, ah — kuhu ja kelm siis ifka tifud. Tule aga — tule wälja!“

Wana Laasi peenike sarapuust õngeritw paindub kui look.

Ma fargan püsti. Paat lööb kõikumama.

„Ära jisse kuku!“ hüüab ta, ilma et mu poole waataks. „Tule aga — oi — õige pois! Sina, finder, see maiasmokk olidki.“

Beepinnale kerkib kangesti wiisklem hõbedane umbes naela raskune jäinas. Kala langeb paadi pörandale, kus ta süüsinna karates paadi lauad helepunase werrega üle wärmib. See jookseb ta süidpehmetest kidadest, mis teraw õngeots katki kiskus.

"Siin rohu ääres neid ifka on," sõnab Laas häämeelega ja wistab õnge uuesti finnasamasse külge.

"Ma wistan oma õnge ka sinna".

"Wista aga pääle, aga ega nad siingi kõies ole."

Ta häälest kuuldu, et ta oma nõusolemist sugugi häätahtliselt ei awalda.

Ma wistan siiski oma õnge finnapoole.

"Teie õng ei ole ju sugugi forras. Kork on hoopis alla jooksnud."

Ta näole ilmub nagu kerge pilge, mis tahab ütelda: ega kalapüüdmine nüüd igaihe asi ei olegi.

Sean kõrgi korda ja peagi kõiguvad meie kõrgid kõrwuti üle lainete.

Warsti harjun minagi, tõmban wahetwahel säina, ahmena wõi latifa, ja paadi põhi on siplawatest kaladest kirju. Nad ajawad tihti ahnelt oma suud lahti, liigutawad lõpuffid ja waatawad kustumate filmadega sulle otša. Mõned poewad su niiskete jalgade wastu, nagu tahaksid säält oma surmahädas abi otšida.

Ilma et tähelegi oleksid pannud, on päife juba hoopis kõrgele tõusnud ja ta tiired soendawad suure jõuga. Balawus tungib riie-
test läbi, üle wee lõõtsuw tuul on pehme ja leige. Hommikune wiludusetunne on kadunud ja nüüd hakkab palaw. Su pääle langeb rufumalt iselaadi raskus, rammeistus, laiskus. Waatad ainult lainetel tantšiwat korki. Wahesti kaob see äkitselt su filmist laine taha wõi päikesekiirte filmipimestamasse walgusesse ja siis käib su hingest iseäraline ärewus läbi.

Laiškadesse liikmetesse toob ärewus elu ja sa krapfad õngeridwa järele. Aga säääl näed, et fork edasi tantfib. Sa ei mõtle midagi—mitte midagi. Sul nagu ei olekski pääaju.

Müüd wiib kala tööpoolest forgi wee alla, aga enne kui jõuab wälja tõmmata, tõuseb ta uuesti üles. Nii kordub mitmel puhul. Sa ei tea, kuidas teha. Urwad, et tõmbasid ükskord liig ruttu, kuid teine kord usjud, et liiga kauaks jätsid. Su südant täidab wiha ja sa tunned, et see sinu waenlane jääb all on, kes sind narrib, sind pillab ja naeruks paneb.

Magus rammestus, laiskus wäheldumad tihti äkilise hinge-erutuslega.

„Ei enam ole“, ütleb Saas. „Katsume teises kohas.“

Jälle luusime järwe mööda. Mistame kivi sisse, katsume, ja kui kalad ei wõta, otsime uue koha.

Dinaraskus rõhub sind — isegi filmad wajuwad kinni. Midagi säääl ülewal sinises õhumeres tõmbab sirgeid walgeid jooni. Wähest kuulduw kirelt möödalendamate weelindude tiibade murin. Teisel pool järwe kallast on talud. Säält jooksewad mööda weepinda meie juure hüüded ja karjakellade helid.

Ukitselt tunned kanget nälga.

Wanamees wõtab tänulikult minu ande wastu, mis talle rikkalikult leiwakotist firutan. Ma söön ja isu nagu ei näigi lõppemat. Leiva koorukesed mistan laisalt üle paadi ääre wette ja liha kipun nagu koer hammas-tega. Ka ei humita mind enam fork. „Ea!“ hakkab; kuhu ta sääält otsast siis ikka läheb.“

„Waata, ju korf on kadunud!“ hüüab Laas.

Ma tõmban. Aga mis see on? Mu käed ei suuda kala wälja tõmmata.

„Pikkamisi, pikkamisi, ettewaatlikult!“ hüüab wanamees hädaliselt ja kuulen, et ta kõigest hingest walmis oleks mulle oma abi andma.

Tõmban meeleheitlikult ja kala terkib weepinnale, hõbesoomustest hiilguist ja sära pil-
dudes.

Mu käed wärisewad, süda peksab, sest kala wajub uuesti wette. Uuesti winnan ta wälja, tõmban kogu jõu kofku wõttes. Suure hooga lendab ta wastu paadi parrast, pääseb otsast lahti ja langeb wette.

„Kurad — niiwii siis! Kes nõnda kala wälja tõmbab. Plus kala!“

Wanamehe häälest kuulduw tõsine pahandus. Mu eneselgi nutt kurgus.

Oma ärewuses olin usfikarbi ümber ajanud. Need sattusid wette, nõnda et neid enam tarwitada ei kõlwanud.

Wõib weel püüda küll, sest kala hakkab keshommikuni. „Aga meie peame Saawa-
kaldalt usstiid tooma.“

Sõuame järwe kaldal olewa talu alla. Hooned ja õueaed ulatawad otse järwe ääre, kuna põllud kaugemal asuwad. Ruffipõllul on kollased hakid kui poll soldatid ritta seatud ja sääl kõrwal lainetab kuldkollane sume-
wilja-wäli. Heinamaalt tulewas sumetuules tundub wärsket heina lõhna.

Maale astudes tunned, kuidas liikmed kangeks jäänud. Sa ei saa ümargustel kalda-

fiwidel hästi astuda. Kuidas ja küll ringu-
tada tahaksid, nii tahaksid, et kogu liikmed
üksksteise küljest lahti kisaksid.

„Peame perest küll labida küsima?“

„Muidugi. Lähme toa juure. Miia on
muidugi kodus, ega ta keela.“

„Kes see Miia on?“

„Eks ikka Haamafalda Maunuse tütar.
Maunus on ju leff ja Miia see perenaine
ongi.“

„Üksna noor tüdruk?“

„Kudas siis. Baari aasta eest oligi lee-
ris. Mis neil siis siin wiga, eks see koht
ole nagu mõis. Üksi oma ette, tee mis tahes,
ega sul teistega tegemist ole. Niisugusid koh-
tasid on wähe.“

Seda mõis ustuda, mis Laas kõneles.
Tõepoolest puutub see küll igaühele silma, et
talus kene on. Waata õuest alla järwe pääle,
kus ju silma köidab helesinine weewäli oma
saartega ja kallastega, mida kõrged sinised
metsad palistawad. Mäti peab küll see suur
pilt inimese pääle hingeülendawalt mõjuma.

Toas laua ees, mille pääl hulk piima-
püttisid ridamisi, seisab noor tüdruk ja kurnab
lõpplikust sorinal kōbrutawat piima. Pääs on
tal heletollane punaste roosidega rätik, mille
wärw ta terwele, wärskete näole helki heidab.
Ta sinised filmad tuletawad julle järwe
pinda meele. Wõib olla, et ta ehk iludus
ei olegi, aga ta terwe, lustiline nagu awal-
dab ju pääle mõju. Helepunaste huulte
kohta wõiksid ütelda, et need edewalt wärwi-
tud on, kui ja ei teaks, et see õige ei ole.

See ongi Miia.

Laas palub labidat.

„Miks mitte, võtke aga pääle. Aga ega teie seda leia, ma tulen otsin ise üles.“

Ta tunneb Laasi ammugi, aga mina olen talle mõõras. Ja Laasil ei ole kaugeltki seda seltskondlist wilumist, et mind neiuga tutvustaks — olgugi et seda esimesest filmapilgust pääle kõigest hingest soovisjin.

Ta läheb nüüd meie ees. Ma waatan teda. Ta liikumistes on imestamisewääriline fergus, jõud ja liikumiseosamus. Ta kuju on lõbus waadata ja mul tuleb meele, et see noor inimene on küll lapsest saadik väga hästi üles peetud. Aga ega minu ligiolek teda ka sugugi ei sega. Dugi ta ju harjunud mõõrastega läbi käima. Suwel tullakse linnast tihti järwele ja siis ostetakse siit piima, värsket võid ja magusasti lõhnavat maitamat ruffileiba.

Ja mis iseäralik — kohe on see neiu nii omane, nagu oleks teda ammugi näinud. Kuust see tuleb — seda ma ei tea. Saan aru, et mul tingimata waja on temale midagi ütelda.

Parajasti, kui ta leitud labida Laasile ulatab, ütlen ma:

„Palusfin — kas saaks midagi juua.“

Ta waatab mulle õige korraks oma finiste filmadega otja.

„Miks mitte. Mida wõiksin teile tuua? Kas röösta piima juote?“

„Taewake, mis wõib siis parem olla kui rööst piim! Kes seda ei peaks jooma?“

Klaaskannuga toob ta piima ja seda tema käest wastu wõttes puutuwad meie käed

nii ligistikku, et nendest kuumust ja jõudu tunnen.

Imelik see piim. Sa tunned, kuidas jõudu ja rõõmu enesesse jood. Sulle tekib kõrgendatud meeletuju.

Neiu ei võta veel kannu vastu, vaid palub, et veel jooksin.

Oleme äkitselt tuttavad ja seni kui wana Daas mustast, kobedast mullast ussifid wälja kaewab, ajame meie juttu. Ma näitan käega roheltse wiljapuu-aita poole ja ta ütleb need kõik kirfid olewat. Rahju, et nad weel walmis ei ole. Aga nädala pärast on nad juba küpsed. Oh tuleksime meie siis tagasi. Ma usun seda küll, et nad siis just niisugused on, nagu tema huuled. Säääl all see lumivalge paat, mis nagu luit ranna ruskel liimal losutab, on nende oma. Argipäewal ei ole aega, aga pühapäewal käiwad nad isaga õngitsemas. Bahel on nad tublisti kalu saanud. Ka noodad ja wõrgud on neil olemas ja sügistel waikistel öödel käiwad nad tooselgi, sest tema osata ka ahinguga raiuda.

Teda nähes koguwad koduloomad ta juure ja ta peab neid eemale tõrjuma. Ta on siin nagu kuninganna, kes oma alamate üle walitseb ja kes ta sõna kuulewad.

Ussid on käes (sest paljuks neid täna enam waja lähebki) — ja sõbralikult jumalaga jättes sõuame uuesti järwele.

II.

Onunaisel (ma kutsusin teda muidugi tädiks) oli väga häa meel kalu nähes. Ta tõstis hõbedaseid säinu, kollaseid, tumedajutliki ahvenaid, naeratas, vaatas oma lahete filmadega mulle südamlikult otša, meid oma pehme kõnega (ta esimesed hambad olid ära) suurteks ja osavateks kalameesteks ülistades.

„Vaata, kui hull kalu. Nendel on itka õnne. Sa käid ju ka wahest püüdmäs,“ tähendas ta õnule, „aga ega sa ilmaški nii palju ole toonud.“

„Noh — mis ja Laasi lähed rääkima,“ ütles onu hääsüdamlikelt, kellele ta abikaasa laitus praegu vähematti wastumeelt ei näinud olemat, „eks tema tea, kus nad sääl all on.“

Onu andis Laasile sigari, mille see jüllega ringi märjaks leotas, sellepääle tüki otsast ära hammustas ja uhtusetundel põlema süütas.

Suure januga jõi ta häälohnaalift sigari-suitsu.

„Ma annan teile nüüd piima ja leiba ja sulle, wanamees, saadan kaufiga lõunaks wärsteid kalu. Ütle, et Jngel lõunaks ei feedaks.“

Rööst piim, häälohnaaline wärste hapu leib ja sellele tugew ford wahakollast wõid pääle. Süües tundsin, kuidas jõud suurenes, ja haruldane häämeel ja õnn täitis mind.

Pärast sööki heitsin päikesepaistele. Kirjeldamata meeldiw. Ta kiired tungisid riietest, kogu ihust läbi, mind üleni kuumusega täites. Lühike muru lõhnas. Depatriinu ronis läe pääle, jooksis ruttu nimeta sõrme otsa, tõstis tiivad ja läks lendu.

Ruhupoole ta lendas?

Üle jalgraja, wististi üle õunapuuaia järwe poole. Muudugi sinnapoole, kus see praegu wiibib, kelle kannul mu mõtted käimad.

Küüd nägin seda tüdrukut enese ees. Ma nägin ta liigutusi, mu käsi tundis kuumust, jõudu, mis temast wälja woolas, ma nägin seda inimest, kes nii noor, wärste ja walminud oli, aga kes siiski mulle julgelt ja eduwistamata otsa waatas.

Ma nägin teda, nagu oleksime wanad, ammuaegsed tuttawad, nagu mõistaksime selgelt teineteise mõtteid.

Suur roheline rohutirts hüppas mu ette ja jäi rohusse finni. Teda ajas taga hau-duja kana. Wistaksin tirtsu ta ette, kes selle ruttu noka wahale haaras.

„Hei!“ hüüdis onu eemalt: „Päike teeb su pää jõrmiks. Mine wilusse, wõi kõige parem — heida lakka.“

Sakast kuulsin, kuidas sulane tänawas tühja wantriga sõitis. Koer haukus ägedasti — kuuldujad hüüded, kuskil nuttis laps.

Samasin wärsketel heintel. Oli palaw. Pääsufesed lendasid ruttu ja osawalt pennide wahelt läbi. Need olid wististi noored. Miski sabistas murdes. Umblit punus tiigesti roowiwitsa küljes oma filmilist wõrku.

Mul oli hää, nii hää, nagu ma seda enemalt kunagi ei olnud tundnud. Ma ihaldasin, ma igatsesin midagi. Mida? Ma ei teadnudki. Ütlesin enesele: tore ja mõnus on see maa-elu. Mis on linn selle vastu. Ühtegi niisugust tundi ei ole ma linnas läbi elanud. Ah Laas kiitis Haavakalda toreda talu olevat — ütles ju isegi: nagu mõni mõis. Ja mis säääl nüüd ütlemist waja. Seda võib ju igaiüks isegi näha. Millest võiks säääl neil küll puudu olla? Tõesti — mitte midagi ei oska wist need inimesed omale enam soovida.

Säääl nägin jälle neiu kollakaid juukseid, ta siniseid filmi, kirspunaseid huuli. Tal on meeldiw liikumine, nii mehised puusad. Kas ei olnud ta näol isegi naeratuselme?

Ja see tore talu jääb sellele tüdrukule ja ka mehele, kes ta omale naiseks wõtab.

Ja kuidas see siis mõnus oleks. Sõida järwel, osta wõi mootorpaat. See oleks jünkandis uudis; aga lõbus oleks sellega lasta. Onuga õige lähestikk — misugune tore elu!

Ja see tüdruk on siis naine. Kui ta nende tugewate ja kuumust õhkuwate kätega oma mehe ümbert finni wõtab ja nende huultega kuumalt suudleb . . .

Ma lamasin jelti. Süda peffis. Uni ei tulnud.

Oli hää, olin õnnelik, aga ei olnud ka.

Mind waewas miski.

Ma ärkasin.

„Sa magasid just kui surnu“, ütles tädi naeratades mu jalutsis heinte pääl põlwita-

des. „Vaata, kui magus uni siis on, kui inimene väsinud.“

Olin nõrk. Keha hõõgus kuumust. Otja pääl olid jämedad higipisarad.

„Tule nüüd alla, toit on valmis. Misjuga sul ilusaid kalu töite — päris haruldased. Ega meiegi ole mõnel ajal värsket saanud.“

Päike oli juba õhtus — lõuna seega tublisti hiljaks jäänud. Tänavas kaswamate pikkade paplite warjud ulatasid üle õue. Pika farmaga koer jooksis mulle vastu ja lakkus mu kätt. Väike Ewald näitas säina põit ja kinnitas mitmele korrale, et sellega võib täielise wana püssi paugu teha.

Söögituba täitis isuärataw värskel kalalõhn.

„Ega ju keegi wana Laasi vastu neid püüa,“ tähendas onu lauda istudes. „Sa ikka saatsid talle?“

„Saatsin muidugi. Inglise oli kangesti hää meel.“

Sõime lõbuga ja hää isuga. Pärast üles tõustes tundsin, et üleliagi olin sõõnud. Rõhus sünnitas piitsutus kerget piina. Kogu keha waldas rammestaw laiskus. Tõepoolest — magada oleksin tahtnud.

Pääle sööki sõitis onu kodust ära ja ma läksin metsa, süüses ümbruses kaswawaid lilleid otsima. Eks olnudki siia sõites süüses looduse tundmatapimmine üks minu eesmärkidest. Looduseteadus humitas mind, ma olin sellel alal mõned edusammud teinud, mis ka edasipüüdmiisiks hoogu andis.

Tädi käskis kella üheksa ajaks tagasi tulla, sest siis joome teed. Aga ega sellest wiga ole, võib ju õhtul ka piima juua.

Ma hullufin mööda metsi ringi. Aga ei leidnud fitajonipuud, mis siinsetes metjades pidi kasvama.

Jõudsin järve ääre wälja.

Mäletasin hästigi tuulest murtud mäнди, mille okste alla Saas mõlad peitis.

Tõin need säält ära, lükkasin paadi wette ja hakkasin üle järwe sinnapoole sõudma, kust Gaawakalda talu kalda weerult paistis.

Jõudsin talu alla, peatasin paadi, tegin, nagu õngitseksin, ise aga wahtisin aineti talu poole. Tänamat mööda tuli naisterahwas, aga see ei olnud tema. Ma otjisin põhjust sinna minemiseks, aga ei leidnud. Kärjitud sõudsin ühest kohast teise, wahest suure hooga, nii et paadi järel pikalt pärliw tee jäi, säälsamas jälle hoopis pikkamisi waewalt möldega liigutades. Mu meel oli tufane. Miks ta ei ilmu, miks ma teda ei näe? Otsustasin ära sõita, tegin kümmefond aerulööki, aga jäin jälle seisma, keerasin ringi, aru saades, et ma lahtuda ei suuda. Sellel talul, sellel kaldal oli minu kohta nii tugew külgetõmbamise-jõud, et ma seda katkestada ei jaksanud.

Päite wajuš alla ja järwepinnale asus suweõhtu. Tuul waibus ja järwepind tujunes peegliselgeks. Siit ja säält kuuldušid hääled, mis mööda süledat weepinda jookšid. Kuusikust kofšid kojuaetawate karjade kella-helid ja karjapoiste nukrameelne wihane kirumine.

Teda ma ei näinud.

Järwe kohal tundus niiskuserikast jahedust ja pikad weerohud seišid waikselt, nagu unes. Paadi alla kogus künnetuhandete kaupade ka-

lapoegi, kes kuni weepinnani ujusid. Ma wiskasin neile mulda ja paati jäänud leiwa-
toorufaid, mille kallale nad tihedalt kofku ujusid.

Ilma et tähelegi oleksin pannud, olin
paremale poole talu õige kalda ääre sõudnud.
Seda mööda käis kiviine tee. Kuulsin, kudas
keegi mööda kiviisid hoolsasti astub. Ilma
et oleksin sinna poolemaadanud, tundsin ära,
et tema see on.

„Kas kala hakkab?“

See oli tema hääl.

Smelik tüdruk, tema hakkab ise küsima.

Ma keerasin ruttu ümber. Ta seisis üsna
mee ääres, heledatriibuline seelik seljas, lumi-
walge põll ees — palja päaga. Ta palged
õhetasid kiirest käigust.

Mis ma pidin ütleva? Ma ju kalu ei
püüdnudki.

„Ei hakka suuremat.“

„Teie olete aga kange kalamees. Rogu
päewa õngitjete.“

Südameta tüdruk. Sinu pärast olen siin.
Wõib olla, oleksin sinu pärast kogu õõ siin
kalda ääres uidanud.

Ta hääl kuuldus selgelt, nagu kella helin.
Wee ääres üles kasmades harjumad inimesed
täie rinnaga ja selgelt kõnelema.

„Mis teha! Aga ometi on see ju väga
lõbus.“

Uktselt sain suure julguse ja ütlesin:

„Kuulge — kas soowite weidi sõitma
tulla?“

„Tuleksin häämeelega, aga ei ole aega.
Ma käisin kodust ära ja pean nüüd ruitama.“

„Kas siis teine furd?“

„Oigu teine fõrd. Hääd õhtut!”

Ta astus kiiresti mööda kiviist teed edasi, aga enne kui kalda meerult üles pööris, wactas ta fõrd minu poole tagasi.

Mis ma pean tegema? Mu rinda täidab äraütlemata õnn. See oli hele tuli, mis nüüd põsema süütus. Ma waatan weel talle järele, aga ta kadus talu õue. Ma pean kudagi seda häädmeelt awaldama ja mu hinge õnn muutub jõuks. Paat lendab nagu pilbas, pikka walget pärkimat teed järele jättes. Ma jurun ja ühe lõõgiga jookseb ta kümme fõlda. Ma olen juba kaugel. Minusse ei mahu see õnn. Mu hing ajab üle — ma laulan täie rinnaga. Ma ei otfi mitte mõnda ilusat kunstwiisi, waid meele tuleb just kõige lihtsam — seefama, mis aastate eest teiste poisikeste läest olin õppinud. Mul ei ole sõnadest lugu — need fõrdumad, ühed ja needlamad — pääasi, kudäs aga seda foormat wähendada, mis hinge pääl lasub. Mul on tunne, nagu olekfin tanqesti joobnud, sest mu filmade ees seisab ainult tema fuju, nagu waim.

Tulin hilja koju. Mind ootas soojaks hoiatud tee ja puhta klaaskannu sees rõõsk piim. Omaksed olid arwanud mind ekfinud olemat, aga küllap ifka kuhugi wälja pääswat.

Tädi istus mu juures, pani mulle järelejäänud kala ette, walas piima ja teed ja ta pilkudest nägin, et see talle rõõmu walmistab, kui tublisti sõõn.

Ma sõin, sõin, sõin, aga filmade ees seijis jelle tüdrufu fuju.

III.

Tädi ainute ja ülem hool oli mind hästi sööta, ja kõige suuremat rõõmu näis see talle tegewat, kui ta toidud mulle maitsefid.

„Mis ja nüüd wett jood“, ütles ta alati, „kas meil piimast puudu. Ja ta waldas mulle jälle klaasi täis rammusat kollakaswalget piima“.

Arusaadamalt tundsin, et olin kosunud. Aga enam weel: Tundsin jõudu eneses ja sain aru, et see alaltieft kaswab.

Maale tulles mõtlin õige hulga raamatuid kaasa, arwates siin rahulikult töötamiseks rohket võimalust leida.

Aga nüüd seisid nad suuremalt osalt kasutis puutumata. Tuli ju ka ette, et ühe mõtise neist wälja mõtsin, ükskord tooli, teinekord waiba ja padja kõige tihedamate okstega õunapuu alla seadsin. Aga lugemine ei läinud. See oli igaw, mõistus nagu nürri, nii et ta kirjast olematele mõtet ele lähedale ei pääsnud. Warsti sain aru, et mu mõtted olid hoopis eemale libisenud — hullusin järwel ringi, sammusin Haawakaldale ja nägin oma ees seda neidu. See tõusis mu ette nagu näht weepinnalt; need olid tema sinised filmad, millesse alati waatasin, need tema punased huuled, tema rinnad, tema puusad, mis mu hinges fire põlema süütasid.

Ma wiskasin raamatu kõrwale.

„Milleks mul seda waja. Ma wotan ta omale naiseks. Teen tööd, tõstan Haawakalda niisuguseks taluks, mis kogu ümbrusele

eeskujuks. Mut ei ole kellegagi asja, elan oma perekonnaga kui täielik jõukas mees."

Mu mõistus uuris, kuidas ma sinna saaksin minna, ja tundsin tulist kahju, et seda praegu ei saa teha.

Hää küll, lähme Laasiga jälle kalale ja siis lütkan juba ise ussitarbi ümber. Ega neid mujalt saagi, kui Saawakaldalt.

Ma tegin kalaleminekuist juttu.

"Kala on ju hää küll", ütles onu, "aga ega neid iga kord ka saa. Ja päälegi on praegu nii kibe tööaeg, et Laas kuidagi ei saa tulla".

"Ma lähen siis üksi?"

"Hää küll, kui aga uni liig magus ei ole. Aga kes kalamees tahab olla, see peab juba ka ärkama."

Sellest saab jagu. Rääkisin Laasile ära, et ta mu hommikul üles ajaks. Ta lubas seda häämeelega teha.

Shtul olin ärewuses. Uni ei tulnud. Mõtlesin, kuidas ma ta hommikul kodust leiian ja mis meie siis kõneleme. Aga mis siis on, kui teda suudlen. Di, tal ei ole selle vastu midagi. See oleks nii põhjatu taewalik õnn.

Ma naerstin.

Hommikul ärkasin isegi üles. Päike ei olnud veel tõusnud. Ore udu lehwis maapinna ligi nagu kerge suits. Tundus põlema metsa ja turba haitsu. Küllap tuul kandis seda kuskilt kaugemalt ühes.

Kuttasin otse pakiliselt, sest minu arust oli, nagu jääksin hiljaks.

Laas seisis püksata oma toa ees. Üle kondiiste sääрте käisid pikuti jämedate, lamedate

nööride taolised lihased ja lahti olem särke frae lastis furgu alt ärapölenud wastpruuni ihu paista.

Dma kahus pääd hoidis ta weidi tagaspidi, sest mees uuris hommikutaewa randa katwaid pilwi.

„Tere hommikut!“

Es malt nagu ehmataški. Mind nähes libises ta näole sõbralik naeratus.

„Nii wara juba. Mõtlesin, lasen teid weel natuke magada. Ma waatan — wõib olla, tuleb wihma — ajab säält niisugused pilwmed üles ja koer sõi eila õhtul rohtu“.

„Kas wihmaga ei hakka?“

„Mis jeda nüüd — hakkawad wahest kõige paremini. Aga eks ta ole muidu paha. See oli paari aasta eest. Sadas ühel hommikul nii mis ladises, aga ma tõmbasin säinu nagu rattapöidu wälja“.

Mul oli rutt.

„Hääd päewa!“

„Hääd päewa! Hääd päewa! Waadake aga, kus niisugused rohutukad on, hoidke aga nende lähedale. Teate ju, kuhu aerud panime. Usfid on kaasas? Kui nuga ei ole, lähen toon toasi“.

„On kõik. Hääd päewa!“

„Hääd päewa!“

Gemalt waatasin furd weel tagasi ja nägin, kuidas wanamees edasi hommikutaewast uuris.

Minnes tõusis mu jalg imefergelt. Ma ei tunnudki hommikust wilu. Üle kopli nurme minnes nägin, kuidas ämblikud olid punase pääga kõikumad kasteheinad hõbetakkudesse mäsšunud. Tihti leidis jalg jalgrajalt pehme

mutimulla-hunitu, mis see osaw maataewaja
 öö jooksul üles ajanud. Kadakate wahelt
 kargas jänes wälja ja jooksis nagu kollane
 pael üle nurme. Gemal puu otsal imestas
 mind kõrbe oraw.

Warsti olin järwe ääres.

Ruttu töin aerud männi ladwa alt, sidu-
 sin antru-tiwi nõõri otsa ja liikkasin paadi
 wette. Kui järwele sõudsin, tertsiski idast
 helendawa rauakarmaline päikese serm.

Ma sõudsin, sõudsin, ja ilma et oleksin
 tähelegi pannud, jõudsin juba üle järwe Haa-
 wakalda talu alla.

Sõudes waatasin ka üle paadi ääre järwe
 põhja; leidisingi tarwilised rohutukad, mille
 ladwa-kubrad weepinnani ulatawad. Tahtsin
 paarile korrale isegi ankrutiwi sisse wijata,
 aga ometi ei teinud ma seda. Mu silmad
 hulkusid Haawakalda õues, walendawatel põl-
 dudel ja sametpehmelt mustawal kuušemetsal.

Tuul kandis mu paati ja ma waatasin.

Talus algas liikumine ja elu.

„Ei. Nüüd ma weel ei lähe. Ta ei ole
 praegu üksi. Ma lähen siis, kui ta üksi on.
 Ma küsin juua ja kui ta mulle kannu annab,
 siis puutuvad meie käed wastamisi“.

Tõusis tuul ja see kandis mu paati.

Wõtsin õnge, aga ma ei saanud ussi otsa.
 See wäikene loomake oli kangekaelne. Mu
 käed wärisesid.

Hulkusin järwel ringi, aga ükski rohine
 koht ei näinud mulle meeldimat.

Tuul kandis mind kaldalt eemale. Sõud-
 sin tagasi, liikusin mind kuumaks ajawal
 tuksuwal jüdamel hoopis kalda äärt mööda.

Olin pahane, et häid, sündsaid kohti ei leia, ja kirusin endamisi.

Õõhi oli laiade kiwidega kaetud.

„Kas kala täna hommiku ei hakka?“

Ma waatafin, aga teda ei näinud. Nüüd astus ta naerdes jämeda mahtra tagant välja.

„Mul oli õnnetus.“

„Õnnetus. Mis siis juhtus?“

Arwasin ta häälest mingit hirmu ja ärämuse taolist kuulwat.

„Usfid läksid wette ümber.“

„Tulge otsige siis uusi.“

Enne kui paadiga kaldale sõudsin, wiskasin usfid karbist wette. Tuhanded pisukesed kalad ujusid kokku rikkalikku saaki neelama.

Ta tõi labida ja meie otsisime usfsiid. Aga kuwa ajaga on neid raske leida, sellepärast pidime mitmelt kohalt kaewama.

Kaewasin, kaewasin, aga ei osanud labidaga hästi ümber käia. Ta naeris, nii et paletesse wäikesed augukesed jüwenesid. Mu täest labidat ära wõttes waotas ta selle osawalt ja kergesti musta mulda.

Ma waatafin — saadana tüdruk. Oi — kui ma teda suudelda saaksin! Mis ma küll selle eest annaksin! Midagi ei ole mul teada ilmas nii suurt, nii kallist, mis sellest ühest ainsast suudlemisest wäärtusliksem oleks.

Ra siin ei olnud usfsiid rohkesti.

Läheme rohuaia taha. Säält leiab neid ikkagi.

Päife paistis soojasti. Ilmas oli midagi niisugust, mis hinge oma wõimsatel tätel kõrgele tõstab.

„Kas olete üffi kodus?“

"Sia parandab rehe all äkfeid."

"Ma ehk wiidan teie aega?"

"Ei ole wiga."

"Dodate, ma aitan teid."

"Ei ole wiga. Jaksan üffigi."

Tõepoolest, labidas ei läinud maa sisse. Mullapind oli kõwaks kuiwanud.

Banin oma kää ta kää kõwale.

Di — see joowastas! Ma tundsin ta juuste magusat lõhna.

Saarašin kääga ta ümbert kinni.

"Mii ei tohi," ütles ta minust paar sammu eemale astudes.

Maasse wajutatud labidas seisis meie wahel.

Mul oli wististi rumal nägu, sest ma ei osanud midagi ütelda. Kas oli sünnis praegu temale kõnelda, mis mõtlen?

Ta hakkas äkitšelt naerma. Ma nägin ta puhtaid walgeid hambaid ja ümargusi augufesi ta paletes.

"Noh, kaewame weel ussifid."

"Miks teie naerate," ütlesin julgelt, sest see naer oleks mind nagu haawanud. Mul tärkas tundmine, et hoopis tõsijest asjast kõnelen.

"Ega mul lähe neid wajagi."

"Aga millega õngitsete?"

"Ei õngitšegi."

Ta hakkas uuesti naerma, selle juures mulle aineti filma waadates. Äkitšelt nagu aimas ta ja terge punastus heljus üle ta näo. Ka ei waadanud ta mulle enam otša.

Astusin ta kõwale.

"Arwate, et õngitšemise pärast tulin. Ei. Teie pärast — ainult teie pärast." Ma lä-

henesin talle. Wõtfin ta kää. Ta ei pannud wastu. Ma ei tea — aga ma suudlesin teda. Suudlesin neid kirspunaseid huuli, ruttu, kirglikult.

Suudlesin teda weel.

Ta ärkas.

„Ma pean ära minema. Sja ootab.“

„Jää küll,“ ütlesin ma ja astusin ette.

„Kas lubate, ma tulen homme õhtu teid vaatama? Kas lubate?“

Nendes sõnades oli fogu südame palwe.

Ta ei wastanud.

„Kas lubate? Minult siis lasen teid wabaks, kui ütlete. Utelge!“

„Mis ma sellest keelan.“

„Kust ma teid leian?“

„Ma magan wäikeses kambris. Näete, seesama afen. Koputage.“

Ta jooksis ruttu ära.

Tulin ära, hüppasin paati ja sõudsin järwele.

Kuidas see paat ometi suutis jeda kõite kanda, mis mu südamel koormaks oli. Sõudsin nagu meeletu. Mõlad raksusid. Uhtiselt jätsin sõudmise seisma. Nägin väga hästi seda afent, mille ruudud päikese kiirtes kollaselt särasid. Wiskasin õnge wette. Kala hakkas. Wõtfin ta ettemaatlikult otsast ja lastsin üle paadi parda wette.

„Uju ja ela, niipalju kui tahad!“

Kui hää oli siin rinnus. Lastsin selili istelauale ja waatasin pilwi. Lained kiigutasid. Laulsin tasa, väga tasa.

Wiimaks põles see hull hääd tulemoona rinnas läbi. Selle asemele asus rahuline, hoogaw, aga väga soendam leef.

„Mina mõtan ta omale. Misfugune uhke, tore naine!“

Muidugi ei ole minu wanemad sellega nõus, sest nad tahavad, et ma infeneriks hakkaksin. Ma ei heida nende tahtmise alla. Ei. Mina elan temaga, elan siinsamas. See on minu naine, minu talu, minu maa, minu wili, minu kari, minu mets . . . kõik see on minu. Ma tahan näidata, kuidas mina siin elan. Kõik tunnewad mind, mind austatakse. Ta suudleb mind — ma armastan teda, alati, elu otsani.

Lamassin edasi kõikumas paadis ja mu mõtted ehitasid agaralt kuldset tulewikku. Ma ei wäsinud harutamast, mõtlemast, ja ikka tulewad uued mõtted suutsid endistest weel suurema jõuga waimustada.

„Ei ole kala ühtigi.“ ütles tädi. „See on tõsi, ega neid alati saa.“

„Olets wana Laas kaafas olnud, tema eab need kohad ära,“ tähendas onu.

Nad on rumalad. Kui neid ka oleksin tuhat lükki saanud, kõik oleksin wette tagasi lastnud. Elagu nad. Mul on südames midagi tuhat korda paremat, aga see on minu oma, seda ei jaga ma kellegagi.

Tädi pani mulle hääd rammusat toitu niiwõrd külluses ette, et sellest oleks kolm inimest wõinud jõnnuks saada. Jsu oli hää. Klaas klaasi järele jõin rõõska, rammusat kollakaswalget piima.

Lamassin heintel. Oi, kui suure jõuga oleksin tema nüüd kaenlasse mõtnud. Miks ei tule ometi see aeg ruttu, kus ta minu on.

Tundsin, kuidas kogu ihu ja hing ühiseks kuumavaks ihaks ja fireks kokku sulas. Surufin oma täed jõuga wälja ja surufin ta oma rinnale. Suudlesingi ta huuli.

Unes nägin teda.

Lõunalauas tegi onu mu nurjaläinud kalapüügist juttu. Laas olewat imestanud, et mitte ükski täna ei hakanud, kuna ilm hommikul ju üksford ilus oli.

„Mitte fordagi ei wõtnud?“

„Ei,“ wastafin ma wastumeelselt, sest ma ei tahtnud neist kaladest kõige wähematki kuulda.

Oleks ometi keegi temast kõnelnud, siis wõiksin ma temast jutustada. Ma räägiksin, kuidas need inimesed selle järwepiiga wastu mingit humi ei tunne, miks nad teda fordagi meele ei tuleta.

Ma waatafin oma onu. Raske uskuda, et see mees fordagi elus nii on arinastanud. Ei, sest ilmas ei wõi niisugust armastust ollagi, kui see, mis mu südant täidab. Aga küllap näete ford. Siis ma ütlen teile: jel hommikul ma ei püüdnudki kala. Mistarmis? Jumala eest, see on tõsi: kui oleksin kogu järwetäie neid kätte saanud, kõik oleksin wette lastanud. Glage edasi. Teda ma juudlesin, mitu forda. Siis te kuulete seda.

Pärast sööki kutsus onu mind ühes heinamaale, kus kuhja tegemine käsil. Ta näitas maad, kus sügisel tahab uut põldu teha, ja andis mulle mõista, et ta oma põllumehele kõige ülemaks seab. Kui rendiaeg siin täis saab, siis lähneb ta teine pool järwe olewasse Saarijärwe mõisa. Selle ostmiseks on ta käsiraha juba fiske maksnud.

„Maad ei ole sääl küll nii hääd nagu fiin, aga neist mõib harides asja saada. Mispoolest see mõis väärtusline, on just ta hää mets. Mets ulatab järve ääre mälja.“

„Aga sääl teisel pool järve on ka Saawa-kalda talu?“

„Dn. Saarijärve mets käibki selle talu frundi vastu.“

„Kas see on ka asi talu?“

„Tore koht, just järve kaldal. Põllud ja heinamaad on hääd ja metsa on ka oma jagu.“

„Kes sääl peremeheks on?“

„See on Maanus, lest mees. Tal ei olegi poega. Üksainus tütar. See ongi perenaiseks ja pärib muidugi ka koha“.

Rohkem ei lubanud mu süda sellest kõnelda, kartes, et oma suure, väga väärtuslike waranduse ära annan. Ei — ma tahtsin seda ikkagi ainult omale hoida, nii et kellelgi sellest aimu ei ole.

„Hää küll. Küllap sa, onu, pead nägema ja tunnistama, et ma sinust jugugi halvem põllumees ei ole.“

IV.

Cha oli kustumas ja järve pind hiilgas nagu haljaks wiilitud tume teras. Paadi kõrwal jooksid mees hiilgamad tähed, mida mõlade lained kiirele tantsule sundisid. Säält eemalt, kus kahisew pilliroog kalda metsa warjul limasel põhjal kaswab, kuulduis öölindude tiibade wingumine.

Ma sõudsin ütsipäini järvel.

Olete olnud öösel ütsipäini järvel? Mi-
dagi ei ole ilusamat, aga ühtlasi ka õudse-
mat. Kui lagedad nõmmed, kus ja kaugese
waadeldes kuuwalgel tekkimaid kujusid näed,
sind ei suuda hirmuma panna, kui sa ka pime-
dal ööl laanes, kus sammugi oma ette ei näe ja
alaliselt saladuslisi häält kuulled, oma külma
werd ei kaota, suudab järw sinus ikkagi niisugust
tunnet awaldada, mis sind tihti märisema ajab.

Oma põhjatu ilu ja toreduse juures on
järw saladuslik, sinule kaugel, arusaamata
ja isegi põhjatu õudne.

Eha kaob juba ja nüüd näed enese üm-
ber ainult pigimusta, hõbetähtedega kirjatud
raskest lamawat massi. Surud sellesse mõ-
lad ja see näib neile nagu sula pigi külge
hakkawat, mis siis pikfades wenimates niiti-
des alla jookseb. Sa tahaksid ruttu üle sõuda,
aga mingi arusaamata wõim rammestab su
käte jõudu ja sa liigutad mõlaksid taha, taha,
nagu lähaksid wargile. Iga wäiksem kui
kõlks tollide wastu läib just läbi, sest näib,
nagu peaks seda mitu wersta eemale kuul-
dama. Sa ei tahaks ümber waadata, aga
ju pilgud kistakse eemale, sinna, kus sinine
mets mustade, paksude ööpilwedega kofku
sulab ja igawese pimeduse loob, kus ilm näi-
tab foguni lõppemat. Sa ootad äkitselt igal
ilmapilgul jäält pimedusest mingit imelikku
kuju, mingit wiirastust üles kerkimat, ja kui
sa edasi silmitsed, ei saagi sa enam aru, kas
need hirmutisefujulised olemused on pilwed,
wõi pidutsewad tõesti wiirastuskujud järwe
siledal, läikival pinnal.

Sul on palaw. Seda sünnitab mitubugi pöbrane südame tufsumine.

Kummalgi pool paadi ääres lagunewad heledad tuled jädemetena, mis kogu wirwendama weepinna üleni helkima panewad.

Lahtmata tulewad sulle mitmesugused saladuslised lood järwest meele, ja kõigest tagasitõrjumisest hoolimata festenewad filmade ette imelikud pildid. Sa näed läbi pimeduse selgesti kedagi paadiga sõitwat, millele ruttu kõrged mastid pääle kaswanud. See kaob ja selle asemel näed äkitselt mingisugusid tornisid ja kuuled kella heli.

Olgugi et järwete natuke üle poole tunni festab, on su meelest, nagu wältaks ta lõp mata kawa, nagu oleks ju paat sellesse sula pigisise jäädawalt finni jäänud.

Kui wiimaks su paadi nina wastu esimesed kalda liimal kaswawad kõwatõrrelised ja laialemmelised pillirood puutuwad, siis tunned, kuidas südames äkitselt tergetks lööb, ja sa naerad isegi oma õudsusjetunde ja kartuse üle.

Selleks ei olnud tõesti põhjust, aga järwele tagasi ei tahaks ja nüüd milgi tingimisel minna.

Mu paadi nina jooksis ki kaldale, mida õhufesed laiad kiwid nagu hoolega kuuwama laotud lestad katfid.

Ustusin ettemaatlikult wälja. Wee piirelt sulpsatas wäike haug sügawusesse ja mu meelest oli, nagu peaks see talurahwa üles äratama.

Ettemaatlikult läksin kalda lahtistelt kiwidelt mullasele maale.

Õh! oli fiin soem kui meel. Tundus mulla lõhna. Seisatafin. Kuuldufid mingi-
sugused hääled. Oli nagu tella tõlin, siis
mõlade lõksutamine vastu raudseid tollisid,
siis kusagil wantriga sõitmine kivistel teel,
ja siis mattis õine, sügaw, ääreta waikus
kõik oma alla.

Nüüd kuuldufid tugewad löögid mu enese
rinnus. See oli süda.

Koputafin afnale. See ei ole õige, sest
ma ei koputanud, waid surusin sõrmeotsadega
vastu filedat klaasi.

Dotafin.

Keegi ei tulnud.

Minus tõusis tahtlus. Kui ta ei tule.
Kui ta mulle õigust ei ütelnud.

Mind tabas walus mahajäetu ahastus

Nüüd koputafin fergesti, wäga fergesti.
Mu käsi suutis seda teha.

Olid need nüüd kellegi sammud, wõi mu
oma südame tufsumine?

Ta tuli. Ma nägin läbi mustawa klaasi
walget warju.

Ta awas afna.

„Teie tulitegi?“

„Mina? Muidugi tulin.“

Ja ma wõtsin ta käe, mis afna haaki
hoidis.

„Kas ma wõin siisse tulla?“

Ta hakkas naerma, nii kõwasti, selgesti,
et ma hirmu tundsin. Ma arwafin, et see
naer mu õnne mu käest ära sulatab. Mu
Jumal, kudas ma seda küll tahtsin finni
hoida!

„Ega siit saa.“

„Kas lubate?“

Banin käed afna lengipuu külge ja tahtsin oma teha üles tõsta.

Ta lükkas mind tagasi.

„Kas teie ei luba?“

„Tulge uksest. See on lahti. Sää! teises küljes.“

„Teised kuulevad.“

Ta ei lausunud sõnagi, tõmbas afna finni ja kadus pimedusesse.

Ma jäin seisatama. Miks ta nii tegi? Kas ei taha ta mind vastu võtta? Kas lastis ta mind ainult filmapilguks õnne lähedale, et siis kaduda?

Rahlemine kestis filmapilgu.

Ma astusin ukse juure. See oli lahti. Avasin. Astusin ettekotta, kus pimedus mind piiras.

Uktselt tundsin, kuidas mu käest finni haarati, mind edasi wiidi, edasi.

Ma olin sää! kuhu ma viimisel ajal päeval ja öösel, iga tund ja filmapilk, iga hingetõmbusega olin ihaldanud.

Ma olin sää!

Selle lühikese sumeöö joooksul määrasime oma edaspidise elu: tegime lõpuni, hauani ulatama eeskawa. Meie astusime abielusse ja elasime aastaid wältawa armastuspäewa läbi: harisime kohta, kaswatasime karja, koolitasime lapsi ja seisime ümbruskonnas häas lugupidamises. Kogu meie elu oli üksainus hele päikesepaisteline päew. Di — uhke rahu täitis südant, piirita õnn — sest nii juhtumisi olime teineteist leidnud. Kui võleks siia poole sattunud, ei tea, kuidas siis kummalgi kogu

elu oleks läinud. Naerjime selle üle, kuidas mõnikord õnn inimese üles otsib. Ta kõneles sellest, kuidas ta esimesest filmapilgust saadik mind oli armastama hakanud. Ta waadanud oma aknast kaua õhtul järwe pääle, kus kuuwalgel wee maanteed wirwendanud. Ta oodanud mind, sest ta teadnud, et tulen.

Ka täna näinud juba eemalt mind sõudes tulewat, sest tema on harjunud ka pimedas kaugele järwele nägema. Meil ei olnud arwamist, ei kahtlust, meil ei olnud waja wandeid ega töotust. Minult igatsust tundus ja tuska tegi see, et meie weel mõneks ajaks peame teineteisest eemale jääma.

Kuid selle troostita seisuforraga pidime ometi leppima.

* * *

Oli weel sume hommiku-öö, kui üle järwe tagasi sõudsin. Mingisugust õudust ei awaldanud järm. Kalda metsades olid linnud ärganud ja wesikaarest puhus kerge sumine tuul, mis järwe lainetama pani. Hommikutaewa rand lõomas leekides.

Ma laulsin. Kuulgu ta. Ta aten paistis mulle selgesti ära. Teadsin, et ta praegu aknal seisab ja pilkused mulle järele saadab. Tal ei tule und.

Di — ma olin rikas, põhjatu rikas, nii rikas, nagu mitte ükski teine inimene ilmas.

Jssand — kui hää on olla, kui õnnelik ma olen!

— — —

See oli föit.

Wõib olla, küsib weel mõni, kuidas selle eeskama täitsin, mis sumeööl kahetsi tõtku seadmine.

See langes puruks.

Mits?

Seda ma esmalt ei teadnud, aga nüüd ma usun teadwat. Mu suwitusaege lõppes pea selle järele, läksin tagasi linna ja säääl ei olnud rammusat kollakaswalget rööskta piima, wärsket magusalt lõhnavat leiba paksu wõikorrage ja wärskheinalist lakka sumeöö unistuste jaoks.

Ja ei ole mul ka sel põhjusel wiist ühtegi sellesarnast sumeööd olrud.

Talupveg.

See oli nagu imelik uni.

Juhan Sõster käis oma talus ringi, raskete sammudega, hall habe rinnal, keha küürus. Ta oli wana mees, ligi 80 aastat, paistes jalad tinarasked ja tegid walu.

Rudas oli see kõik mööda läinud. Ta mäletas selgesti aega, kus ta alles noor poisikene, laps oli ja nüüd äkitselt siin. Kas see ei olnud imelik uni, millest ärgates inimene hirmu tunneb, aga ühtlasi ka hääd meelt, et see ainult uni oli.

Oli warane kewade; õunapuud ja ploomid, kirsid ja kreegid uppusid walfiasroosasse õiemerde. Päikesewalguses hebutas aed ja nurm oma uhke pidurüüga.

Sõsteri talu peremees käis kapi najale toetades.

Aastakümneid oli ta jellel maapinnal tõndinud ja aastakümneid temaga lahutamata koos elanud. Kui wanad inimesed mõnikord noorematele kõneldid, et Sõsteri talu oma ajal waene olnud, siis oli neil õigus, ja just wana peremees teadis seda kõige paremini.

Temale tulid need päewad tihti meele.

Oma isalt päris Juhan Sõster talu. Isa mälestused ulatasid paar põlme tagasi, sest mist olid just Sõsteri esijad selle talu asutanudki.

Siis oli see talu kitsaste põldudega ja wiletsate hoonetega. Wiljapuu-aias oli wana maa-õunapuu toa otsas. Rewadel seisid selle otsad küll uhketes õites, kuid sügisel mõis ta otsast ainult mõrudat puuwilja noppida.

Uga seegi wili peeti tol ajal wäärtuslikeks ja hoiti hoolega alal. Wõib olla, olid siis rasked ajad. Kui isa talu pojale jättis, päris poeg sellega ühes 80 waka magasi-aida wõlga, mis nagu määratu koorem nooremehe õlgadele langes.

Sel ajal üteldi: Koht lähed noore Sõsteri käest ära, sest ta ei suuda jeda wõlga ilmaški ära tasuda. Ja millega sa tasudki. Need wiletsad põlluribad ei suuda ju töötajale igapäewast leibagi anda, kust siis weel juure wõla tasumiseks tagawarasiid wõtta.

Sellest oli hulk aega mööda läinud.

Nüüd üteldi ka teisel pool kihelkonna serwas: Kui sinnapoole juhtud, astu ometi kord ka Sõsterile sisse, siis näed, kuidas sääl jõukal jalal elatakse.

See oli hoopis uus talu. Midagi ei olnud tal enam sellega ühist, mis Juhan Sõster oma isalt oli pärinud. Baremalt poolt, kus enne lepawõsastik eluhooneni ulatas, piirasid talu hooneid laialdased wiljawäljad. Üht osa põldu kattis sametroheline ruffioras, kuna sääl kõrwal noored mehed härjapaariga jügawaid wagusiid pehmesse pigimusta muldusse tõmbasiid. Neg-ajalt waitisiid nende ühe-

toonilised sundimisehüüded ja mehed wajutasid jalgega sisset musta mulda hõbehalja avararaua küljest.

Maa auras.

Talu ennaft piiras eestpoolt laialdane wiljapuu-aed, mis nüüd walge-roosasse õite meresse uppus. Õitse toani jooksid kõrwuti laotud jadade read. Alles hiljuti olid nendes tipitud porgandite, peetide, kurdide ja teiste keeduwiljade seemned.

Soojas, kõbedas mullas ärtas nendes nüüd ruttu elu.

Teisel pool wiljapuu-aeda algas koppel ja selle äärt mööda ulatas tänaw suurele teele. Tänaawa otsas koplis kaskwad kolm suurt paplit. Need paistisid kaugele nagu truud talu kaitsjad, sest nad olid kogu mehepõlme siin juba püsinud. Kuuwalgel olid nende lehed hõbetolmuga üle puistatud ja rahwas nimetaski neid Sõsteri talu hõbe-papliteks.

Weel kaugevalt finetas hästi hoitud Sõsteri talu mets.

Millal oli see päew, millal see tund, kus siin kõik oli teisiks muutunud.

Seda ei saanud keegi näidata.

Oli aeg, kus noor peremees weel ääretu mere kaldal seisis. Aga see ei pannud ta julgust kõikuma. Sellest ajast, kus ta laine-tesse kargas, on ta alati pidanud wõitlema.

Leidis ta ühe waba tunni, niisuguse filmapilgu, kus ta poleks oma koha, püha mullapinna pääle mõtelnud?

Seda filmapilku ei olnud, ei saanudki olla, sest see koht oligi ta elu ise.

Kas ta jõuab eesmärgile?

Seda ei küsinud Juhhan Sõster ilma sti, sest et ta õieti mingit eesmärki omale üles ei seadnudki. Mistarmis eesmärk? Selle maa, selle mullapinna küljes rippus ta elu, tema tundis, et tema ise osa sellest on ja ainult temale võib ning tahab elada.

Ruhu ta püüdis?

Ta ei saanud sellest aru. See mullapind oli nagu meelitaja edem naine, kes ennast näitab, millest võib mõista, et ta lasseb ennast püüda, aga teda ometi kätte ei saa. Sa põled firetes tema järele, võtad ikka uuesti oma jõu kokku, aga ikka läheb ta su eest. Sa mõtled alati ta pääle, näed temast und, tunned ta magusat lõhna ja hingeõhku ja oled õnnelik, et võid ta järele rutata.

See meelitaja must muld ajas teda hulluks oma lõhnaga; tema hingeauru ta nägi, tema meeletut ja kirglikku ja himukat igatsemist kuulis ta kowadel, ja kudas ta siis raskest liikus, kui ta sügisel rikkaliku saagiga raskejalgne oli.

Juhhan Sõster ei ohwerdanud oma elu kellelegi muule, ja teda südamearmusest ei wäinud ta kümnete aastate wältusel ilustamast ega ehtimast.

Andis talle kõik: oma higi, oma õnne, oma hingeigatsused ja palwed.

Üks muinasjutt kõneleb: Keegi kuningapoeg leidis waese tütarlapse. See oli armestult riides: sukad karkised, päärätid määrdunud ja põlwed paiskfid lõhkikarisenud kuuest. Aga ta filmades oli sügaw taewas, ja teda ei näinud teised. Kui teda jämedate sõna-

dega kästi teelt kõrvale minna, kutsus kuningapoeg neiu oma juure, viis ta oma lossi, laskis teda vesta, puhtad siidiriided anda ja pärast oli ta nii ilus kuninga kaasa, et tema sarnast kolmesümnes kuningriigis teist leida ei olnud.

Noor Sõster hakkas seda, kes kogu elu ajaks ta südamearmuteseks jäi, kohe kirglikult armastama, sest ainult tema nägi neid väärtusi, mis temas peitusid.

Ja sellest ajast päale algas see armumäng, mis vältas siinamaale.

Ja must muld tasus armastust, sest ikka uute iludustega tuli ta mehele vastu. Ikka pidi ta nägema, et küllalt on varandusi, mis temas peidus, küllalt on sel talul tema jaoks meelitusi salajas hoitud ja ikka oskab ta temale kirglikumaid suudlusi varuks hoida.

See armastuseroman oli nii pikk, et seda ei suuda ka tugewa mehe elu kangale üles maalida. Ainult ühiskond tähtsamad pääütikud olid sellest tal veel meeles: Oli filmapildusid, kus ta süda rasket valu tundis, kus ahastus nagu kavadine woog ahwardas üle pää lüüa; aga tuli meele ka aegajid, kus ta ennast kõige õnnelikumaks inimeseks pidas.

Ja ta jõudis siinamaale, kui tema armustest kõige ilusamaks, kõige kaunimaks kogu kihelkonnas tiideti.

Mäletati neid aegajid, kus Zuhani Sõsteri kaju iga ööse kesepöllumul liikus, ja säält paistsid läbi ööpimeduse kollakad värisedad leegid nagu rahatuled. Seledad lõffed olid hoopis isearaliselt mõõrad ja külakoerad hakkasid neid nähes ägedalt haukuma. Kuid need pisuse-

sed kollased lõtked purustasid suured sinise- ja punasefarmalised raudkiwid terawajermal- listeks tompudeks ja ifka kõrgemaks ja kõrge- maks kaswas tänawasuul sinna kokkuweetud raudkiwide riit.

Ja warsti mõis teraw ader takistamata läbi lobeda mulla käia. Lõikaja käes ei sattunud siip kordagi kiviisse, mille üle laialt jutustati.

Mäletati praegugi meel seda lepanõsasti- iku lugu.

Sääli liikus Juhani Sõster ka siis, kui eha oli kustunud. Sõrrusuitu haisu tunti werstade kauguselt. Kümmed miilid kütise- maal leegitjesid tasaselt ja mustaks määr- dunud näoga mees käis nende ümber ning pani hakatist juure, kus leek kippus nõrkema. Kui koimalge algas, seisis sõrru ümbruses paks halli suitsu lade ja tõusja päike paistis sellest läbi kui werine kuul.

See kestis nõnda aastaid, ja ifka kauges- male ja kaugemale tõrjus lainetaw rufis ja neljatahiline oder lepanõsastiku.

Kui siis teiselt kihelkonna piirilt siia teegi juhtus sõitma, kes siit aastate eest oli läbi käinud, jäi teeline seisatama, sest ta ei tun- nud Sõsteri talu.

Oli ju neid lapsikuid inimesi, kes Juhani Sõsterilt küüsid: Millal ajasid sa oma põl- lud nii laiaks, millal asutasid sa wiljapuuaia, millal ehitasid sa uued hooned? Seda ei teadnud Sõster ütelda. Küsijae inimeselt: millal tulid sulle hõbedased kiud juustesse, millal läts su must habe halliks, siis ei tea ta selle pääle wastata. Kes teab seda tundi

ütelda, millal õuna küljed päikese kiirtes punetama löid, millal nõder oras tugewaks wiskas walmis?

Keegi ei tea seda.

Sõsteri talu oli aastate jooksu walminud. Juhan Sõster tundis oma armukest ja pistis talle ühe hõbesõle teise järele rinda, ja ikka nooremaks, meeldiwamaks ja ihaldustäratavamaks muutus see.

Juhan Sõster armastas teda nii, et kogu oma elu talle andis.

Kes on seda kuulnud, et süda selle wastu, keda ta armastab, wäsjib hääd tegemast. Mõte käib alati selle pääle, kudas armu suuremal wiisil, mõjuwamalt saaks üles näidata. Minnakse wargile, et võimalikuks saaks armukele kalliskiwiga sõrmust sõrme pista, ja kui see kätte saadud, siis lijub ja kutsjub weel suurem eesmärk.

Kui esimesed õunapuud väga paljude aastate eest esimest korda õitsele löid ja kui nende lehekroonist sumel roosaküljelised õunad paisisid, siis äratas see Sõsteris mõtte elama, mis talle kudagi rahu ei annud. Ja kui siis sügise poole wähegi mahti leibus, siis kaewas ta augud, kandis nendesse rammusat musta mulda ja istutas sinna noored puud.

Ja aja jooksul tõusis Sõsteri talusse uhke aed, mida ümbrus imestab ja mille üle Juhan Sõster ise hääd meelt tundis.

Ta oli sellele, keda süda kõige wäärtuslisemaks pidas, weel midagi suutnud anda, mis selle ilu tõstis.

Juhan Sõster ei olnud tähele pannud, kudas ta ise aastate jooksul ära kulub. Kõige

mähem tähelepanekut läbes ta enese pääle pöördä. Ta oli haljas jahatera, mis iga päew rammujat musta mulda löitab, selle juures ise hõbeläifelisets ja terawats jääb, kuni äfitsest leiab, et ei jaksä enam wagu teha.

Ta ei wõinudki enese wananemist märgata, sest kogu ünibrus läks iga päew ju nooremaks. Kuhu ta waatas, jäält paistis talle tänulik ja õnnelik naeratus, ja kui nüüd uuesti kewadet õhus tundus, siis nägi Juhān Sõster juba unes ette, kudas aed ja nurm end ehitwad ja kudas püha maapind jänuneb seemne järele, mille ta tahab elusse äratada.

See oli alles paari aasta eest, kui Juhān Sõster midagi hakkas aimama. Olgugi et ta sellele aimdusele wastu sõdis, siiski ei saanud ta seda ja sellest tekkimat rahutust enesest ära heita. See saatis teda päewal, heitis temaga ühes woodisse ja ärkas hommikul ühtlasi unest.

Juhān Sõsterile tuli ette, nagu ei oleks temas enam endist jõudu, ja ta jalgades tundus õhtul kerget walu. Ka teiste pilkudest armas ta sedasama lugemat. Küll ei tehtud sellest juttu, aga Sõster nägi nende südames ühte mõtet: „Wana Sõster on oma ea ära elanud.“

See teadmine ja aimamine tegi ta iseloomu pahuraks ja tüliotsijaks, sest talle tuli ette, nagu oleksid teised seda aega, kui ta kuhugi weidi kauemaks istuma jäi, oma kasuks tarwitanud.

Ta tahtis ikkaagi ise igal pool olla ja oma täisealigt poega usaldas ta wähe. Millal see poeg üles kaswas ja meheks sircus, seda ei olnud Juhhan Sõster õieti tähelegi pannud. Tema ei suutnud enesele kudagi ette kujutada, et siin talus keegi teine tema aset wõib täita. Ta oli oma südamega endist wiisi musta mulla küljes kinni, ja seda kõike, mis ta ise aastakümnete jooksul üles ehitanud, korda seadnud, kus ta igal pool oma joowid ja tahtmised läbi wiinud, nüüd teiste hooleks jätta, see oli talle mõistmata ja arusaamata. See oli sedasama, kui mees peaks oma südame armastust teisega jagama.

Ta oli oma pojalt aastate wältusel iga-suguse algatuse riisunud, sest see ei wõinud ega suutnud majapidamises sammugi ilma tema tahtmata ja teadmata astuda.

Ja kui nüüd sellest kudagi juttu tehti, et majapidamise wõiks poja hooleks anda, siis pahandas see teda hingepõhjani. Ja oma jõuetusest hoolimata tuli ta põllule, käis kogu söögiraha pehmes mullas, näitas tolli päält piirid kätte, kust saadik wõidakse maa kartulite jaoks korrata, kust saadik odrad tulewad ja kui rohkel hulgal põldu wõib linade alla jätta.

Selles korralduses ei lubanud ta teistele kõige vähematki wastuwaidlust.

Tema teadis päält iga puud, iga pöösast ja need kõik seifid ta walju kaitse all.

Tal oli tundmus, et ainult tema juudab ja oskab kohta nii pidada, nagu tarwis, ja mis teised iganes sääl ette wõtaksid — see oleks niisugune tegemus, mis selle koha pääl jündmata.

Talu ei olnud talle mitte selleks, et seda võimalikult hääle järjele tõstes omale ka häid fissetulekuid võita. Seda ei tulnud Sõsterile meele, nagu ka armastus ilma ta ei oosta. Si. Tema tahtis alati esimesena hommikul seda tuult tunda, mis üle nurmede puhus ja wiljapääd kõituma pani, tema ei saanud ilma värskel mulla lõhnata hingata ja ta meel muutus tufaseks, kui ta pill kohisemat metsaparrast ei leidnud. Üks ainus päev võõrsil viibida, see oli talle aasta pikkune, ja koju ruttas ta alati suure lärkitusega, nagu see, kes pääle kauemat lahusolemist oma armasama juure igatseb.

Ta ei suutnud kuidagi ette kujutada, et ka teistel inimestel niisugused tundmused võivad riada täita. Kui naabritaludes vabaditud põldude servadele eluhooned ehitasid ja talu küljest maatükid oma kätte kistufid, siis ajas paljas see mõte talle salahirmu pääle: wähest sünnib kord tema taluga niisama.

Selle küljest ei tohtinud ometi keegi jala-täitki maad võtta. See oleks sedasama, kui peaks elama ihu küljest liige maha lõigatama.

Ta sai aru, et talu end ainult temale ehib ja ainult temale salalugusid jutustab, mida ainult tema mõistab. Kui kogu talu õhtul wäsinult magama heitis ja wiljakõrred nagu unenäos oma raskeid, täis teri, päid kõigutasid, siis seisid ta sumeõhtul särgiwäel põllupeenral ja kuulis maa salaunistusi.

Uhheid wiljawäljasid ja hästi haritud heinamaid waadates ei hinnanud ta saagi

wäärtust, maid elas mingisuguste tundmus-
tega, mis ta südamele magusat löbu wal-
mistajid.

Baljugi jäi Juhan Sõsterile arusaama-
taks. Sää! tuli ette, et lohad käest ära anti,
mida aastate kaupa oli peetud. Ta ei mõist-
nud neid inimesi ja ei tahtnud nendest ka
kõnelda ega neid tunda. Mistarmis siis
niisuguste asjade pääle mõelda, kui ainult
üks asi ta hinge läitis: See on tema
mullavind ja ainult siin — siin on ta elu —
mitte mujal.

Igal aastaajal näitas koht talle oma
iseäraldusi. Need olid tolle teada, aga ikka
ootas ta neid waheldusi. Päälnäha käis
see elu ühesugust, ärafulunud ja wäga tut-
tawat teed. Aga tööpoolest ei olnud lugu
nii. Temale oli iga päew uus ja iga tee
ennenagemata, mida mööda ta tufsumal
südamel tõttas. Milles need iseäraldused
peitusid, see saladus oli ainult temale teada.

Nastakimned olid ta elus tihti suurte
kahtlemiste ja ostamistega waheldanud, aga
filmopilguks ei olnud ta weel oma armu-
lese, musta mulla wastu tüdimust tundnud.

Rogu see elu oli nagu üks armastuseöö,
mis kiiresti käest kaob.

Juhan Sõster sai ikka selgemini aru, et
aeg kätte tuleb, kus ta peab talust lahkuma.
Tema ei saa hoida: talu läheb teiste kätte.

Di — walu tegi see arusaamine süda-
mele; rasket ja hirmsat walu. Ta oli öösel
ülewäl, wahkis aineti pimedusesse ja mõtles.

Ta otsis sellest väljapääsemiseks teed, otsis abinõusid, aga midagi ei suutnud ta välja mõelda.

Ikka sagedamini ja sagedamini kuulis ta juba väljastpoolt tähendusi, mis ta wanaks ja jõuetuks jäämisest kõneldid.

Hirm koha eest täitis ta südant.

Ta pani enesele alaliselt küsimisi ette ja otsis vastuseid, kuid need ei rahuldanud.

Mis siis, kui see koht pääle teda ära lõhutakse, nagu siin mõnel pool seda on ette tulnud. See mõte oli ta meelest nii kohutaw, et ta seda kõigest wäest püüdis enesest eemale tõrjuda. Aga see hüüis siiski ringi kui tojalik koer ja otsis alaliselt enese meele tuletamiseks parajat juhust.

Oh! kuigi seda ei oleks, kas läheb siis pääle teda kõik sellesamas sähis? Kas tõustakse üles juba siis, kui koit puulatwadesse kulda pillub, ja kas kõnnitakse siis ka põllupeenral ja lastakse läikewaid ruffitõrssi nagu kallima kuldjuukseid õrnalt läbi peo?

Kes on see isik, kellele ta oma nooreks ja nägusaks jäänud südamearmufese mõib usaldada?

Wahest püüdis ta enesele kinnitada, et ta koha õigeisse kätesse edasi annab. See on ju ta poeg, kes seda edasi peab, ja poeg on teesama, mis tema ise.

Ta otsis wirgalt tundemärkeid, mis teemas seda troostitoomat mõtet oleks kindlustanud. Ta ei leidnud neid. Juhan Sõster leidis selle mehe juures teistjuga seid kalduwusi, uskus kindlasti aimawat, et temal seda armastust, iha, kirge mulla wastu

ei ole, ja wanamehe südant täitis tuline meelepaha selle ükskõiksuse üle.

Nõnda mõtles ta nädalate kaupa; süda tundis ahastust ja piina, aga pääseteed ei näinud.

Raske oli wana peremehega sel ajal läbi saada, sest ta soowid ja tahtmised olid niisõrd imelikud ja mõimatud, et neid keegi ei osanud täita. Temast hakati eemale hoidma ja teenijad katsusid nii liikuda, et tema silma ei puutunud, sest igal ajal leidis ta neile midagi taplemiseks ette heita. Oma poega ja miniat süüdistas ta hooletuses ja ütles neile otsekohe, et nendest küll kellegi kohapidajat ei saa.

Kui talle katsuti vastu waielda, siis süütas see ta wiha ägedasti põlema ja meelepaha ei kustunud kogu päewal.

Tema alaline tülitsemine muutis elu perekonnas raskeks, otse piinlikuks ja isegi teenijad lubasid ära minna, sest milleks siis inimesel waja neid tülitsemist kuulda, päälegi kui selleks mingit põhjust ei ole.

„Wana peremees on pääst nõdraks jäänud,“ kõnelesid nad. „Kuna tal ju ükskord hää peaks olema, ei tee ta nüüd muud kui riidleb hommikust õhtuni.“

Wäljakannatamataks oleks seisuford tööpoolest muutunud, kui noore peremehe wäike poeg jeda kaudselt ei oleks pehmenanud.

Lapse nimi oli Juhani ja wanaisa armastas teda iseäraliselt. Kui kõik wana peremeest pelgasid, kui ta oma poeg temaga häämeelega ei tahtnud kõneste sattuda, ei tunnud wäike laps ta eest mingit hirmu, waid läks alati kartmata tema juure.

Juba ammugi oli tõendatud, et väike pois õige wanaija nägu ja ka kommete ja meele poolest tema laadi on. Sellel tõendusel mõis tõtt aluseks olla, sest midagi pidi olema, mis neid kahte iseloomu sidus.

Nad käisid seltis põllul, aias, istusid päikesepaistel ja lätsid kahetseti isegi lähedasse laande.

See oli tänawu kewade wara, kus esimesed õiepungad lahti löid, kui wanaija toa otjas aias kewadise päikese paistel istus. Kõik pere oli libedasti tööl, sest põllud olid kuiswad. Kuuldus künnimehe ühetaoline hobuse hüüdmine ja õue päält heljus jita wäljameetawa sõnniku hais, mis wanale Sõsteri peremehele nii omane.

Wäike pois jäi äkitselt wanaija ette seisma.

„Tead, wanaija, ka mina hakkam tänawu kündma.“

Juhan Sõster waatas lapse pääle ja naeratas.

„Sa oled selleks alles liiga väike.“

„Oh, mul on jõudu küll. Ka wana Madis ütles seda.“

„Mis ta ütles?“

„Ta ütles, et teeb mulle adra. Mina pean kündma hakkama, sest minust kaswab Sõsteri talu peremees.“

Wanaija jäi aineti lapse otja waatama. Teda waldas fange ärewus, nii et käed wärisesid. Teda täitis iseäraline tundmuste maru. Äkitselt löid ta huuled tufsuma ja ta aukumajunud silmadest weeresid pisarad.

Ta tundis rõõmu, hääd meelt. Haaras poisikesest kinni ja suudles teda.

Ta ei mäletanud üleüldse, millal ta niisugust magusat häädmeelt ja lõpmata hinge-
rahu oli tunnud.

„Seesama piisikene poisik oledki sina ise,“ hüüdis ta enesele. „Kas sa siis seda ennemalt ei märganudki. Tema ei ole keegi muu, kui sina ise. Tema ise oli äkitselt nooreks saanud, piisikseks lapsiks, ja tal oli nüüd fogu eluiga ees. See oli tema enese hääal kuuekümne aasta eest, need olid tema enese kombat ja viisid. Ta oli oma pika elu tagasi mõitnud ja mõis nüüd otsast uuesti algada. Tal ei olnud mitte tarwis ahista oma armusest, pühasti maapinnast, vaid ta algas sellega uuesti pikka rändamiseteed. See, mida ta nii kaua kartis, mis talle piina valmisitas, ei olnud tõde, vaid lihtne, halb uni, millest ta nüüd äkitselt ärkas. Ei — tema, just tema ongi see, kes praegu kõvalõrcelestest jaani rohtudest jaani punub, kelle tuhthas-kollakad lolid kõrvadeni ulatavad ja kelle merisügamates filmades päikese kiired mängivad.

Temal oli kõik see alles, mis talle kõige väärtuslikum: fogu ta pikk elu, ta noorus.

See oli juur tundmus, mis teda mõimsalt tõstis pilvedeni, päikese juure ja südant täitis juure kuumusega. Seda oleks vaja olnud fogu ilmale kuulutada: Sõsteri talu peremees ei ole mana — tal on noorus alles ees.

Rudas oli see ta eest siamaale peidus seisnud? Et see olnud tema ise, kes laanes oma isast kinni hoidis, kartes metjaimusi, kes tihnikus elavad. Kas see ei ol-

nud tema ise, kes järele päris usside kunin-
ga ja nägemiste ja viirastuste üle, kes bö-
fel kuimalgel ristteedele välja tulevad. Kas
see ei olnud tema ise, kes peoga sõredat rus-
ket liima võttis ja ütles, et see on wili, ja
siis hoolega oma põllud täis külmas? Kas
see ei olnud tema ise, kes haruliseft puust
härjad, lehmad ja pullid lõikas, nendele wal-
ged laugud otša ette woolis ja pidad küüdnud
külgedele ja siis niisama suure hoolega tali-
tas, nagu oleks see päris kari.

Kõike seda oli tema ju ise ka niisama
teinud, sest see kõik seisis tal meeles, kui ei-
lane päew.

Ja kudas see wäike poisik tema enese
moodi oli. Needsamad filmad, juuksed, nina.
Ja keha poolest oli ta tugewa kaswuga,
meele poolest äge — wõiks ütelda isegi hoo-
limata. Julge oli ta. Kõige pikemate puude
otša ei kartnud ta ronida, isegi katusele mitte,
kust ometi kergesti wõib kukkuda. See kõik
oli karwapäält just tema lapsepõlwe kor-
dumine.

Uuesti haaras ta lapse oma põlwele ja
maatask ta sügawatesse finistesse filmadesse,
mis niisama sügawad ja põhjatud olid, kui
järm, kust ainult finine taewawõlwa vastu
paistab.

„Kas mina hakkam peremeheks?“ küsis
poisike.

Wanaisa katsus ennast kõige wäega ra-
hule sundida.

„Muidugi hakkam sina peremeheks. Peegi
teine ei tohi Sõsteri talu oma kätte wõtta,
waid ainult sina, sest sina oledki mina ise.“

Nüüd mõttis wanaisa lapse põlwele ja kõneles talle kõige salajamaid asju. Rääkis talle mustast mullast, mis püha on, sest et temas peitub kõige elu algus ja lõpp. Ta jutustas talukoha tuulest, lillede lõhnast, sellest päikesest, mis siin lilled õitsma paneb ja lewadel igal pool elu üles äratab. Ta kõneles lapsele talukoha röömudest ja muredest, kõneles talwifest marust ja iseäranis kaua sellest, kuidas must muld põllumehele oma rikkalikka andeid toob. See siin on meie sugu muld, meie tuul, meie päikene, meie oleme siin selle musta mullaga põliselt ühte kaswanud. See muld ongi meid sünnitanud, siin oleme aastate kaupa teineteit kirglikult armastanud ja wiimaks mõtab ta meid jälle wastu.

Häda sellele, kes seda maamulda põlgab, kes jeda pühaks ei pea. Selle neab ta ära ja niisuguse õnnetu käsi ei käi hästi. Tal ei ole mingit kodu ja niikaua käib ta hõlbi-des ringi, kuni mullale palwes hüüab: „Mõta mind wastu.“

Ka niisuguse koduta hulgusega lepiß must muld, annab talle eluaseme, sest ta on hää ja ei pea wiha.

Lapsukene ei saanud kõigest sellest aru, mis wanaisa wärisewad huuled talle sõjista-fid. Minult seda nägi ta, et tal pisarad kort-surikastele paletetele langesid.

Pisarad pühkis laps oma õrna käega ära. Aga sellest ei olnud wajagi aru saada, sest see ei olnudki kõne. Wanaisa pärandas lapselapsele oma hinge. Seda nägid lewadine tuul ja päikene. Ja lapsukene kuulas waiikides.

„Ma ütlen sulle,“ kõneles wanaisa lõpuks, „sinule annan ma oma talu. Aga ja pead teda armastama. Niisama kui mina. Mina näen seda ja ma kuulen ta kaebust. Sõsteri talu ei tohi mitte alla langeda, ega wiletusesse sattuda. Waata aga alati, et Sõsteril milleski puudu ei oleks. Mutul on aas-taleib alati salves, seda peab ka sinul olema. Siis ei ole jul waja midagi karta. Misti ei pea sulle kallim olema kui su koht.“

Sellest filmapilgust sündis wanaisas suur muutus. Ka teistele ei jäänud see tähelepänemata. Ta oli õhtul haruldajelt lõbus, küfis tööde üle, laskis omale jutustada põllumullast, haljendamast rukkist, kartuliseemnest ja harutas pikalt sellest, kuidas tänawu kewadel tuleb küllida kaer, oder, nisu.

See lõbus meeleolu oli nagu kewadine päikesepaiste Sõsteri talus.

II.

Talupere on nüüd iga päew tiitsasti töö.

Mehed tõusewad wارا üles, käiwad tööliste nägudega, nagu lähetsid nad täna ohwrit wiima. Härjad lasewad omale sõnakuelikult raskeid ikked pähe siduda ja kui nad adra ette rasendotakse, tõmbawad nad jõuga, kusjuures nende sooned pingule kerkiwad. Sitka laiemaks ja laiemaks kaswab rohutuia taga väljal ülestuntud pigimust põllupind.

Põldu walmistatakse hoolega kuldterade jaoks ette. Meile tehakse muld tergekks ja kohedaks, millesse nad langewad nagu ema rinnale, kust nad omale siis rikkalikult toitu leia-

mad. Naisterahwad ruttawad aitadesse, kust nad jalwedest wilja kahinal suurtesse linastesse kotiidesse walawad, ehk walivad hoolega kartulid seemnets wälja.

Mullale annetab talu oma kõige wäärustlisema ande.

Kewadine päite puistab pillawa rikkusega fulda. Waata, kuhu tahad, igal pool siretab filmipimestawalt. Alesküntud põllumulla lõhn segab ennaft õite lõhnaga ja sellest sünnib armas kookufõlaline kewademuusika, mis põllumehele kõige armsam.

Taewa laotuses sõuawad pikkamisi ferged walged pilwed, nagu määratu luikede kari. Nad sõidawad idast wesikaare ja harjunud film näeb sellest kuima ilma.

Wana Sõsteri peremees ei püüfinud nüüd lühematki aega taas wiibida, olgugi et talle liikumine nähtawat raskest tegi.

Ta jalad olid raskesti paistes ja see roonis niihästi bösel kui päewal ülespoole. Ra rinnus mattis hinge finni. Kuigi ta oma häda suurusest ise ei tohtnud aru jaada, siis tuletasid seda talle teised meele, sest üleüldiselt kõneldi:

„Wana Sõsteri peremees on wiimasel ajal wäga otsa lõppenud. Ega ta kauaks jää“.

„Kuule, sa peaksid lastma ikka õpetaja tulla“, ütles ema, kes oma kõrge ea pääle maatamata weel õige kõbus oli. „Ega sa ikka oma jalaga enam kiriku ei saa“.

See meeletuletus pahandas wana peremeest.

„Jäta oma kirikherra jutt. Sa ju käid jääl ühtelugu, oled sellepärast parem?“

Selle pääle hakkas ta sõrmedega oma jalgu vajutama ja ütles, et tarwis on männikas-
mude wannisid teha. Siis alaneb paistetuse
ruttu.

Ta lootis ja ootis peatset terweksaamist,
aga sellest hoolimata käis temaga alati ühes
sala mure, nagu walutam haaw. Ta tundis,
kuidas rinnale öösel nagu mägi langes, ku-
das see ta hinge finni mattis, ja alles pi-
kem, rindu lõhtuw kõhahoog wabastas ta
hingamise. Ta otsis selle põhjust halwast
asemest, külmetamisest, pani pakjud sukad
jalga ja laskis tihti woodis õlgi wahetada.

Ta ei saanud seda uskuda, et see kõik
mõjutaks jääb. Kas ei arsti kewadine päife
teda terweks, kas ei kaota seesama muld
tema jalgade paistetust, kui ta seda neile
pääle paneb. Ta lähleb oma põllule, ehk kor-
jab siis, kui pihlakad üleni õide lähewad,
nende hästi lõhnawaid õiekobaraid, feedab
neid ja joub seda teed.

Kas ei ole siis kõik maailma arstirohud
kõikidest nendest maarohitudest tehtud, mis ju
tema koha pääl laswawad.

Ta tahab weel elada, sest tal on hädali-
selt tarwis weel elada.

Ta arstis ennast hoolega, nii suure wi-
jadusega, et alaline õite ja kaswude toomine
ja nende keetmine veres tööd takistawaks
muutus. Leidus päiwi, kus ta haigus nagu
oleks lahkunud, ja ta arwas nüüd tööpoolest
õige arstirohu üles leidnud olemat.

Siis ei leidnud ta filmapilguiski rahu.
Wara, koimalge algul oli ta jalul, käis aita-
des, lautades, segas alaliselt tööde korrasse,

tahtis igal pool oma tahtmise maksma panna ja läks sagedasti kärjituks, sest ta arwas teistwiisi talitust ja korraldust leidmat, kui tema oli sisse seadnud. Maliselt liikus ta tasasel ja kindlal kõnnakul nagu wari. Ta filmad otstijid õues ja põllul ringi ja nende hiilwad pilgud leidsid igasugusid hoolitust. Kui talle keegi julges wastuwaidlema märkuse teha, siis heitis ta ägeduses ette, et see põlw küll kellegi kõhapidaja ei ole.

Ka õösel ei saanud ta rahu, hiilis wähest nagu kodukäija ringi, ehk tõusis moodis istukile ja otstis oma piibu üles. Mõnda istus ta siis libeda tubakasuitsu pilwe sees laua, waatas oma ette ja mõtles.

Bojapoeg oli ainuke, kellega ta alaliselt ühes wiibis, kes ta kõrwal kõndis ja kellega ta kõgu päewa kõneles. Millest nad jutustasid, see jäi teistele saladuseks, sest kõhe katkes nende kõne, kui keegi kolmas lähenes. Näis, nagu oleks neil alati mõnda suurt saladust harutada, mida milgi tingimisel ei tohi ilmale näidata.

Nende kahe wahel oli katkestamata side. Mitte see arusaamine ei teinud wanale peremehele tuska, et ta peab siit kõhalt lahutama. Ei. Ta leidis, et ta midagi ei kaota, sest ta jääb ju järele. Aga ometi ei tahtnud ta oma elulõpust praegu midagi leada. Tema nähes ja teades oli siin weel nii wäga palju tegemata, kõik pooleli, mida tema puudumisel sugugi walmis ei tehtagi. Ta tahtis sellele noorele inimesele armuse, mis kõige ilusam, kõige kaunim, kätte juhutada.

Uga mida enam ta sellele eesmärgile katsus rühtida, seda kaugemale näis see ta eest libisemat — ja kedagi ei olnud, kes temale selles asjas oleks abi pakkunud.

See püüe ajas teda öösel woodist üles ja sellesama mõttega oli ta hommikul enne päikese tõusu jalul.

Oma rändamiseteedel kõneles ta lapsele pilli lugusid, kudas edaspidi tuleb kohta pidada. Kui see talle lapselikka küsimisi ette pani, siis pidas ta neid väga kohasteks ja andis pilli seletusi.

Laps sai oma kindlustatud seisukorrast aru ja tarwiduse puhul jooksis ta wanaisa selja taha. Sääli mõis ta kõige eest julge olla, sest sinna ei ulatanud ta järele isa ega ema mõim.

Kord katsus ema poisji jäält ära tõmmata, aga see tegu äritas wanaisa otsemeeletule vihale ja ta ei hoidnud isegi inetut jõimu tagasi.

Kui talus midagi kõrget, midagi suurt, austamisewäärilist oli, siis just wanaisa filmas see laps. See oli talu enese sünnitus, oli mõju isade wõrest, see oli tema ise, kelle näol ta oma elu uuesti hakkas kordama. Ta nõudis, et kõik pidid lapse sõna kuulama, ta tahtmist tegema, isegi ta wanemad.

Lapse tahtmises nägi ta iseene se tahtmist ja sellele wastupanekut hindas ta niisama, nagu oleks temale wastu kõnelnud.

Isääraniis tuli tal selle pärast väga pahandawaid filmapilkusid teenijatega ette, kes kudagi ei osanud lapsest lugu pidada. Ja kui poisjite talle selle üle kaebas, siis läks ta

niimõrd ägedaks, et lubas wastupanija teenija päewa päält majast wälja libutada.

Ka öösel ei lahkunud poisike wanaisa juurest. Magas ta selja taga, hoidis oma pisukeste kättega ta kaelast kinni. Kui ta siis magama uinus, pani wanaisa talle hoolega teki pääle. Tuli sedagi ette, kus ta tikutulel magama lapsukeste priske, punetawat nägu silmitses, ja siis lõi rõõmujumi üle ta kortsus näo ja ta huuled sõistajid: „Mina ise — mina ise!“

Wana Sõsteri jõu tõusmine oli lühikesajaline.

Kui ta ühel õhtul woodisse heitis, siis tundis ta uuesti terawat valu paistetunud jalgades. Päewal ei olnud ta seda tähelegi pannud.

Armas selle ilmaft tulewat, ja sellest arwamisest leidis ta edaspidiseks troosti.

Hommitul oli ta terwis wäga halb, sest rinnad ei suutnud õhku tõmmata. Dtsse lämmatamine lippus pääle.

Ta tahtis hommitul kogu oma jõudu koku wõttes harilikul wiisil üles tõusta, aga ta pidi kuktuma. Just säätsamast läks teenija mööda ja see ruttaski teda toetama.

Nende pilgud juhtusid wastamisi.

Olgugi et teenija sõnagi ei lausunud, nägi wana peremees wäga hästi, kuidas ta filmad ütlesid: „Noh, sind küll enam kauaks ei ole.“

„Miks sa ei lähe oma tööle,“ küsis wana Sõster wihaselt. „Sa oleksid pidanud loomad ammuugi wälja ajama.“

Teenija läks, aga see oli kindel, et ta südamas teda kõige halwemaks inimeseks ilmas pidas.

Pikkamisi andis nõrkusehoog järele ja ta tundis enesesse jälle jõudu kogumat. Aga ometi oli seda nii vähe, nii vähe. Selle eest olid jalad raske, nagu oleksid nende külge suured tinariivad seotud, ja rind ei tahtnud kudagi tõusta.

Kui teised juba olid tööle läinud, tõusis ta pikkamisi üles ja läks väga tasasel sammul välja. Siin valdas teda hele päikese-
paiste, nii et see talle otse valusasti filmadesse löi. Oligi ka kergem hingata, sest üle õunapuu-
aia puhus metsa poolt kõrge tuul.

Ta läks istus Aleksandri õunapuu alla, mille wirwed ta ise esimesena oli külasse toonud ja mis oma ülisuurte punaste õuntega kogu ümbruses imestust äratas. Puu kasvamis kõrge alaufest päale suure jõuga ja ta tugewad oksad ulatasid nüüd kaugemale, mõnusat wariu päikesekiirte eest pakkudes. Siin all oli tal istumiseks pinn.

Juhan Sõster istus siin tundide kaupa. Ta nägi, kuidas kaste nagu kerge aur paksu rohu päält üles tõusis. Säält eemalt kuuldus lammaste määgimine ja wäskate ammumine, kes koplil wärawa taha olid tulnud ja säält kannatamata harilikku hommikust rammusat jooki ootasid. Gemale aia ääre oli saht misatud, sest et ta tera oli ära kulu-
nud ja enam maad ei lõiganud. Nüüd maat-
les ta aineti seda hiilgawat tera, mis päikese paistel nagu selge kõrge helki heitis.

Wana peremees maatles õunapuid ja ta filma puutusid kuivad oksad. Kuidas oleks ta tahtnud praegu terawa sae mõtta ja need säält maha lõigata. Kõikselts sai ta aru, et

tal selleks jõudu ei ole ja et keegi teine seda ka ei tee, ja ta süda läks nii kurwaks, et otse nutt kurku tõusis.

Kui ta nüüd weel ometi korraks termeks saaks, oleks üheks nädalaks, wahest üheks ainsaks päevaks... kui palju temal jüin küll praegu teha oleks.

Wõib olla, et ta küll termeks saaks, aga ta ei ole selle õige rohu pääle juhtunud. Ja ometi kaswab see rohi siinsamas, tema oma maapinnal. Wõib olla, et ta seda ka on juba nimetanud, aga kes sellest siis hoolib. Nad ei lähe juba eemalt otsima, nopiwad seda, mis kätte juhtub, keedamad ja ütlemad, et see õige rohi olewatki. Jseenelest mõista, et sedawiisi keegi termeks ei saa.

Ja nüüd täitis teda otse meeletu miha nende inimeste hooletuse ja laiskuse üle, kes ta käskusid ei täida, ja otsustas nad kõik majast välja kihutada.

Surus isegi käed rusikasse ja pomises üffipäini.

Korraga nägi ta enese ees seda wana kohta ja ta ei tunnud seda äragi. See oli nagu wilets tüdruk, kellel narused ja katkised riided seljas ja kes rätiku oma näo ette paneb, et mitte näha, kuidas teised ta armetuse üle irwitawad.

Ja see wana koht taganes ikka ta filmist kaugemale, kuni ta wiimaks udumereksse, kuhugi ääreta tühjusesse kadus.

Ukitselt nägi ta oma ees uue koha seiswat. Sellel oli häameeleline naerutus märsktel paletel ja ta riided kahisesid siidina. Ta oli oma lähimatesse juustesse öied pistnud.

See uus koht kumardas ta ees ja ta huuled fosistastid.

Ta ette astusid õunapuud rikkalikus ja raskest ehtes ja kollased wiljamäljad, mis tuules lainetasid, ja kumardasid. Kumardas tema ees ka kobilisem mets.

Ta istus aujärje pääl, naeratas ja ütles neile magusaid armastuseõnu.

Nüüd kadusid need ja ta jäi üksipäini keset tühjust, millel mingit äärt ei olnud näha. Taewast nagu ei olnud ja pilwed langesid raskesti ta pääle, nii et need ähwardasid ta hinge finni matta.

Ta tõstis käsi, hüüdis appi ja püüdis ennast sellest tihedast mässist wabastada. See ei läinud tal korda, sest ilka rohkem ja rohkem mässiti ta sellesse.

Nüüd olid ta käed ja jalad finni köidetud. Weel nagu oleks ta mingit hüüdu kuulnud. Teda kutsus nimepidi poisike. „Sa tuled, ja tuled!“ fosistastid ta huuled. Ta kuulis weel lammaste määgimist, janunewate wäskate ammumist ja metsade kohinat.

Ja siis kadus see kõik ja ta sattus tühjusse, millel ei olnud äärt ega otja.

Toast jooksis wälja wäike poisike, puhas walge särk seljas, ja hüüdis oma heleda häällega wanaisa nime.

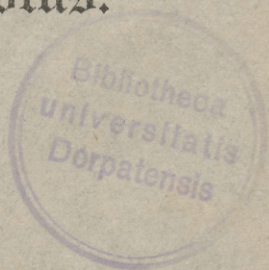
Talle ei wastanud teegi.

Siis tuli ta aeda ja kui ta teda nägi õunapuu all jarapuust tugitoolil istumat, hüüdis ta rõõmsasti:

„Wanaisa, mina hakkam täna külwama, sest mina olengi Sõsteri koha peremees.“

Tōnis Krootus.

I.

Kolm meest istusid Krootuse talu kambriis: Tõnis Krootus, koha wana peremees, ta poeg Jaan ja naabri - kihelkonna piirilt mölder Johan Waldes.

Wiimane sõitis Krootuse talu ostma.

„Kuule, isa“, kõneles Jaan Krootus, „sa ei taha itkagi lõpulistult ütelda, kas müüd koha ära wõi mitte. Aga mina ütlen sulle, meist ei tule küll ükski teda pidama. Ja kaua sa siis üksipäini teenijatega läbi saad? Sa tead ju isegi — kas see on enam Krootuse koht? Kas need on Krootuse põllud? Kui nii edasi läheb, siis — ma olen sulle juba ütelnud.“

Noorelmehel oli õigus. Seda teadis Tõnis Krootus väga hästi. Kui mullu ruffid lustjatega pooleks olid ja sumewilja-wäljad telgedest ja Wene kapsastest nagu kõige puh-tam meewaha kollendasid, siis ütles Tõnis Krootus iseenele:

„Need ei ole Krootuse talu wiljawäljad.“

„See on õige“, tähendas Johan Waldes.

„Mina maksan sulle koha eest 10.000 rubla. Mitte sellepärast ei anna ma seda hinda,

nagu oleks koht tõepoolest seda väärt. Si — selle raha eest võiksin praegusel ajal palju suuremaid talusid osta. Aga ma maksan just sellepärast, et see Krootuse talu on ja ma tahan, et ta jälle niisama kõrgele järjele tõuseks, nagu ta siis oli, kui sina siin alles täitsa tödjuline olid“.

„Weel ei annud Wana Krootus igatsusega oodatud vastust.“

„Kuule, isa, ma ei saa aru, mis see ometi tähendab. Sa ütled: jäta järele — ma tahan siin surra. Aga kas see ei ole siis püsti rumalus. Nagu ei oleks see inimesele ometi täitsa ükskõik. Minu arvates on see ju palju tähtsam, kui oma wanusepäevad mureta võid mööda jaata. Sa oled elus küllalt maema näinud — eks ole nüüd aeg puhata. Ja minu juures ei tülita sind keegi.“

„Oma poolt võin seda tähendada“, kõneles Baldes, „et mina tahan talu osta. Ma ei salga, kõige parema meelega võtaksin teie talu. Aga kui teie ei müü, siis olen sunnitud ühe teise võtma. Ifflikult oleks see viimane mulle wahest weel kasulikum, sest ta ei ole wäiksem, pinna poolest ka mitte halvem, aga ma saan ta tuhande kolme eest odavamalt. Hää oleks, kui täna viimase otsuse kuulda jaaksin“.

Aga Tõnis Krootuse hing tõrkus seda sõna ütlemast. Ta mõistus sai aru, et ta kohta ei jaks pidada, aga enmast sellest lahti liiskuda, sellest mullapinnast, mis Krootuse sugu oli mitu põlwe kasvatanud ja toitnud, seda ta ometi ei julenud. See paistis ta meelest raske, andeksandmata kuritegu olevat.

Aga ometi ei olnud tal abi kustilt loota.

Kas siis tema peab see olema, kes sellele lõpu teeb, mis mitu põlve tagasi rajatud?

Kui tihti tuli talle fogu ta elu meele. Missugused lootused täitsid siis rinda, kui ta alles tugew oli. Siis olid Tõnis Krootusel suured ülesanded, sest ta kaswatas oma lapsi. Need jatkawad Krootuse talu pidamist. Nendes elab Krootuste sugu siin edasi.

Aga kuidas need lootused, mida ta oma elu nurgakiviks seadis, ta käest kadusid!

Tõnis Krootusel oli neli poega, aga ükski neist ei tulnud enam tagasi. Kõige wanem poeg oli lapsena andeline pois, ja imestati teda, kuidas ta oskas männi korbast ja puust koeri, lambaid, inglid ja härgi wälja löigata. Meheks kaswades läks ta ilma waatama. Sai päälinnas ühes suures Harerimabrikus nikerdaja koha ja on 15 aasta wältusel jäänud üks ainus ferd kodus käinud.

Teine poeg teenis sel ajal sõjawäes ja Tõnis Krootus ootas teda pikki filmi koju.

Ta tuli. Kui nägus ja sirge noormees ta oli! Jgaüks ütles, et ta fogu Krootuste hulgast küll kõige kaunim on. Ta tantjäs wäledasti, käis kõrgetõstetud pääga ja oskas tüdrukutega nii wiisakalt kõnelda, et need iga ferd punastafid.

Tõnis Krootus tundis rõõmu, sest sellest tuleb kohane Krootuse talu peremees.

See oli ühel lewadisel künnipäeval, kui Jaan Krootus õhtul koju tuli. Ta jalad olid mullaga koos ja raskeid kui pakud. Nooremel oli midagi mõttes, sest ta wõis juhuft isaga nelja filma all kõnelda.

Kui kedagi toas ei juhtunud olema, astus Jaan isa juure, waatas talle otja, aga ei leidnud hääd algust. Tõnis Krootus oleks nagu isegi hoopigi ette aimanud, püüdis aga teha, nagu ei märkaks ta poja juures midagi iseäralist.

„Noh, täna kordasid kartulimaa lõpuni,“ ütles Tõnis Krootus. „Tänawu tuleb kõige parem wäli nende alla. Homme tulewad kuhjad lahti wõtta ja kartulid rehetuppa tuua.“

„Ei tea,“ lausus noormees, „aga ma tahaksin homme linna minna.“

„Sinna? Müüd libedal tööajal? Aga ega ma keela,“ kõneles isa ruttu, „kui sul midagi hädalist jääb toimetada on.“

„Hädaline wõi mitte hädaline, aga ma tahaksin säält omale kohta waadata.“

„Kellele? Omale? Kas sul siis kodus kohta ei ole?“

Tõnis Krootus aimas midagi kohutawat, mida ta aga ei tahtnud uskuda.

„Mis sellest ikka wälja tuleb,“ ütles poeg. „Tee siin tööd ja tapa ennast, aga ega sellega kuigi kaugele saa. Ei jõua enesele õieti riietki ümber saada. Mujal ilmas saab palju fergemini ja hõlpsamini leiba.“

Seda ei olnud Tõnis Krootus ometigi uskunud. Kõlwatu inimene! — niisugune hüüd oleks sellele nooremehale kõige sündsam olnud; aga ometi suutis ta ennast weel wiimasel filmapilgul taltsutada. Sellele inimesele oli nähtawasti täitsa ükskõik, mis Krootuse talust edaspidi saab ja kes seda peab. Selle inimese silmis ei olnud Krootuse kohal ta enese kõrwal mingit wäärtust.

ja ta igatsus läis ainult selle järele, kuidas kergemini ja hõlpsamini leiba saada.

Ja see noormees, kellele Krootuse talu täitsa ükskõik oli, oli tema oma poeg.

„Ma ei saa ju jutust aru,“ ütles isa, enast suure waewaga rahule sundides. „Kuidas sa ilmast kergemini leiba saad? Ega siis Krootuse koha pääl keegi ole nälgias olnud. Kas sa siis mujal ei tarwitse tööd tehagi?“

„Tööd peab muidugi tegema, aga mitte nii raskest tööd. Siin pead nagu loom hõlmikust õhtuni wäljas olema. Siin on nii palju tööd, millel mingit otsta ei ole.“

Sellest ei saanud Tõnis Krootus aru. Kuidas on see töö siin raske? Kogu elus ei ole teda ju keegi taga sundinud ja kui ta õhtuti wäsinud oli, nõnda et kogu keha puruks peksetult istmele langes, siis tundis ta südames kõige magusamat rahulolemist. Palju? Kuidas tööd saadakse palju teha? Oles tal võimalik olnud mitu korda rohkem tööd teha, siis alles olekski süda rõõmu tunnud. Ega ilmaaegu ärawiidetud tunnist oli tal kahju. Oles tööpäewad poole pikemad ol— kui häa siis.

„Siin on ju wiis põlwe Krootusi elanud ja sa arwad siis, et meie koht sind ei suuda toita.“

„Eks ta suudaks ka, aga ega siin inimene ikka kaugemale saa.“

Nüüd seletas poeg isale, kuidas inimesed mujal ilmas edasi jõuavad, enestele suured rikkused koguvad ja kergelt ning uhkelt elavad. Nad wõiwad omale toredad majad

osta, mõivad niisama elada, kui teisedki juured herrad. Ta on küllalt niisuguseid mehi näinud, kes külast tulnud ja üsna waese poifiseksena alganud, aga pärast olid nad rikkad mehed. Ilmas on väga palju võimalusi ja kellel õnne, see saab edasi.

Tõnis Krootus ei saanud sellest seletusest aru, sest nendes tundmata ilmades, kuhu poeg teda tahtis kanda, eksis ta hoopis ära.

Ja see mees läkski Krootuse talust välja ja ei tulnud mitte enam tagasi. Ta rentis alguses alewist trahteri, läks aga jäält pea südalinna hääle kohale, mõttis omale ilusa ja agara tütarlapse naiseks, ja warsti teati kõnelda, et noore Krootuse käsi väga hästi käimwat.

Banal Krootusel oli veel lootust, sest tal oli kolmas poeg kodus. See oli ta kõige noorem laps, ilma emata üles kaswanud ja oma iseloomu poolest waike.

Ühel pühapäewal sõitis Jaan Krootus linnast koju.

„Kuule, Kustaw,“ ütles ta oma wennale, „sina peaksid õige midagi õppima. Kui libedasti ma praegu kahetsen, et targem ei ole. Mida ma kõik mõiksin pääle hakata! Tule linna kooli, mõid minu juures elada. Ega inimene muidu edasi ei saa“.

See ettepanek äratas nooremehes midagi elama. Kui sügis tuli, ei jäänud poifise enam koju, waid läks linna, kus ta kaubandusekooli ettevalmistuse klassi astus.

Mõne aasta pärast lõpetas noormes kooli, läks Wenemaale. Poole aasta pärast Moskwas saadetud firja lõpetas ta järgmiste sõna-

dega: „Mül läheb hästi. Sa, isa, võid koha küll ära müüa, mina teda ometi pidama ei tule.“

Weel oli Krootusel üks lootuseniidike, aga ta see kisti katti. Tal oli tütar, keda isa armastas.

„Kui nendele Krootuse talu midagi väärt ei ole,“ mõtles wanamees, „siis jääd ometi siia siia.“

Olgugi naisterahvas, aga ometi on seegi ikka üks Krootuse suguwõsast ja koht ei lähe wõõraste kätte.

Ja noor neiu oli hoolas ning agar inimene, ja wana Tõnis Krootuse hingehaawad, mis poegade lahkumine oli lõõnud, hakkasid pihkamööda paranema. Ta nägi häämeelega, kui külapoisid ta tütre wastu iseäralist lugupidamist üles näitasid, ja wana peremees walis nende hulgast, kes küll kõige jündsam oleks tulewaseks Krootuse talu peremeheks.

Aga saatus häwitas armuta ka selle lootusejädeme.

Raabruses olemasse Wööri mõisa tuli noor wiinapõletaja. Noored inimesed said tuttavaks ja jõuluks wiidi Krootuse tütar kodust. Noor põletaja tundis oma asja hästi, sai järgmisel kewadel Wenemaalt hää koha ja mõne nädala pärast sai Wana Krootus kirja: „Sate, meil on väga hää koht. Glasmiseks wiietoaline korter juure pargi ääres. Woime 30 kana ja 20 hane pidada. Sügisel saame õunu ja marju aiaist niipalju kui iganes waja. Anna koht ära ja tule siia meie juure elama!“

Nüüd oli wana Krootus üksi; abi ega tuge ei olnud tal enam kuskilt loota.

Kaua läis ta oma põldudel ringi ja mõtles. Kuidas see võib olla, et mujal ilmas parem on elada kui Krootuse talus? Kuidas see võib olla, et mujal midagi väärtuslikumat on kui Krootuse muld, tuul ja päikese-paiste?

Kuidas see võib olla?

Kui tema kasvab, siis ei jõudnud ta seda aega ära oodata, mil ta Krootuse talu oma kätte saab. Kui ta kuskil väljas läis, olid ta mõtted kodus. Ta ei osanud omale mingit suuremat, väärtuslikumat, uhkust-äratavat ette kujutada, kui ütlust: „Krootuse noor peremees.“

Uga kuidas see kõik nende juures teifiti oli?

Tõnis Krootus kõndis põllupeental, kus raudreiarohi, härjapää ja elitingihein magu-jasti lõhnavad, lõõmned valmivad ja rohutirtsud agaralt kuuvas heinas sirtsuvad. Tuulehoog pani küpsena ja lõhnava ruffi lainetama.

Kust see siis ometi tuleb, et see kõik tema lastele mitte kõige kallim ei ole? Miks ei seisja nad mitte oma südamega kõige selle küljes kinni, vaid lähewad väljast, täitsa tundmata maailmast omale õnne otsima?

Tõnis Krootus mõtles, aga ta ei saanud nende küsimiste pääle wastust.

Kas on siis tema sellest wiest põlwest see, kellega Krootuse jugu siit koha päält kaob? Miks see temaga nii juhtub? Kas lasub tema pääl mingi needmine?

Uvastus täitis Tõnis Krootuse rinda ja ta tundis ennast raske süüdlase olemat, kelle pääle raske karistus pandud.

„Aga mina ometi siit ei lahku. Ma jään siia,” hüüdis ta enesele. „Siin olen ma sündinud, siin üles kasvanud ja mina olen see viimane Krootus, kes siin ka oma filmad finni paneb.”

Jõudu kofku võttes algas vanamees koha pidamist, aga varsti nägi ta isegi, et see tal üle jõu käib. Dtsje filmanähtamalt hakkas koht allapoole minema.

Rasket hingelist võitlust pidi Tõnis Krootus enne läbi elama, kuni ta hing lõpuks koha äramüümise mõttega hakkas harjuma.

Kui nüüd ostja viimast korda ta käest tuli lõpuotsust pärima ja ta poja seletusi oma meeles pidi õigeks tunnistama, firutas Tõnis Krootus kae ja ütles enese Krootuse talust lahti.

Tänasest päevast pääle lõppes Krootuse talus Krootuste sugu, kes selle, nagu teati tõendada, oli asutanud ja teda selle järel ka mitu põlve pidanud.

II.

Paistis aprilli algu päike. Katuste päält oli lumi sulanud, aga õõseks jäid hõbedaselt hiilgavad, pea maani ulatavad jäätilad räästaste külge rippuma. Siin ja jääal aia ääres oli veel lund, aga ta oli must ja päält urmselt porjunud.

Õhus tundus kevade hingeõhku, taemas tõusis kõrgele, avaness ääretu amarus ja kuuldujid läbi kerge õhu õhtuti kevadisest helid.

Rogu ilm avaldas peidetud närwilist ärewust.

Wana Krootuse hinge täitis päem-päewalt suurenew rahutus. Ta kahetseis tehtud sammu, sest ta ei suutnud enesest süüdistust ja alalisi etteheiteid eemale tõrjuda: „Sina oled see, kes Krootuse sugu lõpetab. Sina oled see, kes Krootuse talust lahku, et mujal, tundmata ja teadmata maailmas surra.“

Ta ei leidnud enam tundigi rahu. Altitsest astusid need mitu põlwe ta ette ja küsisid: „Miks sa nii tegid?“

Tõnis Krootus ei saanud enese mõtete eest kuhugi waku põgeneda, need liikusid alati temaga ühes, nagu päikesepaistel tume mari.

Kui mitu korda oli kewade tema ajal tulnud ja igal puhul ärkas ta hinges uus jõud, uus elu. See oli Krootuse talu, mis teda tuhande häälega kutsus, et kogu suweks lahutamata ühte jääda, higi wastu rikkalikka andeid jagades.

Aga ka tänawu kewade kutsub see talu teda niisama, nagu ta Krootuse mehi mitu põlwe on kutsunud, nagu teda aastakümneid hüüdnud; aga tema ei lähe enam. Tema ise oli need sõdemed lõpulist puruks tiskunud.

Tõnis Krootusel oli raske elada. Kui ometi siit saaks ära põgeneda, kaugele, kaugele, kuhu ta kõne ei kuuldu, kuhu ta tuul ei puhu, kuhu ta metsjade kihin ei kosta. Ehk on siis võimalik teda unustada.

Wana peremees ootas pikki filmi oksjoni-päewa.

Uga päewad wenijid laisalt mööda, nagu uimased maod, kes jalge eest ära ei rutta. Kuibas see aeg ometi endistel aastatel tuule kiirusel käest kadus!

Krootusele wiimal teel liikus täna rohkesti rahwast. Inimesi tuli Pühajõe külast, teiselt poolt kirikut Nõmme külast ja isegi teisest kihelkonnast.

Täna oli Krootusel oksjonipäew.

Disma Laas istus oma naisega tuluuuel mankil ja tal oli rohkesti tegemist noore hobusega, kes wallatu ja rahutu oli ja ägedalt waljaraudu näris. Möödasõidu pääl tähendas Laas tuttavale:

„Sai see noor ette panna, nüüd ei seisa teine kuidagi, hullab aina ühtelugu. Palju parem oleks olnud, kui oleksin wana halli ette rafendanud.“

Ja ta lõi tergesti õhjaharuga noort looma, kes nüüd kangesti jooksule kippus.

„Mis imet inimene küll kõik peab nägema,“ hüüdis Saare Matt oma ärel tulijale Augase Peetrile. „Kes seda nüüd oleks uskunud, et Krootuse talu wõhimõraste kätte läheb. Eks need Krootused ole jääl mitu põlwe elanud, aga wanamees läheb nüüd ea lõpul ära. Nõnda see elu on, ega sa tea midagi ette.“

„On küll üsna imelik,“ tähendas Saue Andres, kellele Krootuse oksjon otse kohutaw tundus. Inimesel enesel mitu last ja iflagi pead ilma mööda hulkuma minema. Mis jääl wiga lõpuni olla, kus sa kogu elu oled

elanud. See on nii imelik ja sellest ei saa arugi, kuidas see kõik elus tuleb."

Salkades kõneldi elamalt oksjonist, aga külaelanikud tundsid, nagu sünniks nende hulgas täna mingit wõigast, rõhuvat, arusaamatut, loomuvastast.

"Kui wana see suur mänd küll peaks olema?" küsis keegi noor inimene ja näitas Krootuse laia harulise põlise männi poole, mis nagu hiiglane Krootuse koplil taga seisis ja oma poolkuiwanud okstega vihastelt nende inimestesalkade pääle waatas, kes Krootuse poole liikusid.

"Kes teda teab," wastas Mäekalda Siim. "Kui mina poisike olin, siis oli Krootuse mänd niisamasugune kui praegugi. Ütelakse, et see juba kolm põlwe wana olla."

"Sina püha Jumal", halises wabadiku naine Tiiu, "mis inimene kõik peab nägema! Kes wõis jeda uskuda, et Krootusel oksjoni peetakse ja see koht wõõraste kätte läheb."

"Noh, kui palju nüüd fina küll ilma asjadest aru saad. Sa waata aga, kas ju tangutoobid ja leimapätsid õieti armel on."

"Eks see ole tõsi küll", wastas Tiiu, "mis minusugune inimene nüüd sellest aru saab. Aga eks ma jeda ikka tea, et Krootuse koht põline oli ja jääb Krootused teda mitu põlwe on pidanud. Oleks ometi ükski nendest paigale jäänud. Mis wanamehe süda küll peab ütleva, kui ta nüüd ilma mööda hulkuma läheb. Teab, kui palju weel elupäivi ees wõib olla".

Oksjonipidaja laud oli paksu pärna alla üles seatud, mille pikad harud nagu Krootuse koha kaitsekäed kaugele üle õue ulatasid.

Ofsjonipäewaks olid uus ostja ja noor Krootus linnast kohale tulnud. Paktumine oli juba alanud; siin ja säääl olid majakolud hunikus, mis külamehed omale ostnud. Mis weidigi sündsam ja majapidamiseks tarwilisem, selle ostis uus omanik ja lastis need kõik rehealusse wärawa kõrwale tanda.

Külamehed ei tikkunudki temaga agarale mõistlusele, aru saades, et tal majapidamise juures kõike jeda edaspidi waja läheb.

Teenijad kandsid asju tiitsasti wälja, selle juures uuele peremehele oma usinust meelega näidata tahtes.

Dues walitses wilgas kõne.

Mitfelt wakis rahwas. Wana Krootus tõi ise oma kää kõrwal rehe alt ruskelirju noore lehma wälja. Tasane loom kõndis mitfelt ja sõnakuulelikult peremehe kõrwal.

"Ta toob ise noore lehma wälja," sositasid naised. "See noor lehm on weel wana Krootuse loomade tõust. Endisel ajal olid siin õue pääl kõik loomad ruskelirjud. See on selle wana lehma poeg, kellel 18 wafikat oli, ja seejama ongi weel sellest liigist järel. Hää selts!"

Noore looma ilmumine äratas üleüldist tähelepanemist, sest pea kõik perenaised oleksid jeda omale ihaldanud.

"Mäete, kui wagane. Ja kes jeda nüüd ei tea, kui rammus piim sellel wanal oli."

Teiste hulgas tungis ka Mäekalda Hans ettepoole. ainukene peremees wallas, kellega wanal Krootusel mingit läbitäimist ei olnud ja jeda ta põlgas.

Tõnis Krootus vaatas aineti looma pääle, ja võis arvata, et ta seda kõike sugugi ei näe, mis ta ümber sünnib.

Loom noolis keelega wana peremehe saapa säärt. Krootus lükkas ta pää õrnalt kõrwale. Tõnis Krootus nägi äkitselt, et noor loom talle inimese filmadega otsa waatab ja ta läest küsib: „Mis see liikumine siin meie õue pääl tähendab?“

Pakkumine algas ja Krootus kuulis, kuidas Mäekalda peremees hinnale korraga wiis rubla juure lijas. Wihaselt otstisid wana Krootuse filmad Mäekalda peremeest ja ta ähwardawad pilgud kiskendasid: „Sina ei tohi seda looma ometi osta.“

Warsti käis walu ta südamest läbi, sest oksjonil on õigus igaühel osta ja saab looma see, kes kõige rohkem pakub.

„Esimest, teist — esimest korda 65 rubla, teist korda 65 rubla ja kolmat . . .“

Wastades otstisid Krootuse filmad abi.

„70!“

See oli uus peremees ja Krootusel oli wäga häa meel.

„71!“

See oli jälle Mäekalda peremees.

Nähtawasti tahtis see mees looma kõige wiisadusega omale.

Uuesti otstisid Krootuse filmad inimest, kes sellest üle pakus.

„73, 75, 76, 78, 80, 87,“ kordusid hüüded ja tihti wõttis teine weel wiimasel filmapilgul, kui oksjonipidaja wasar juba langemas oli, looma omale.

„Kurat mõtaks“, hüüdis Mäekalda peremees, „ega mu raha maast ole mõetud. See loom pole seda raha ammugi enam väärt.“

Ta keeras selja.

Loom läks uue peremehe kätte.

„See on hää“, hüüdsid inimesed. „See lehm on wana Krootuse koha põhi. Amelik — inimeste sugu kaob, aga loomad jääwad järele. See on tulewasele peremehele wististi hääks ettetähendusiks.“

„Mine wii Tähi! rehe alla“, ütles noor Krootus sulasele, ja kui see tuli wana peremehe käest ohelikku mõtma, tõukas wanamees sulase kõrwale ja ütles:

„Lase olla, ma wiin ta ise ära.“

Tõnis Krootus sidus Tähi! sõime külge finni ja koristas talle heinad ette. Loom aga ei hakanud sööma, surus äkitselt oma külma, libeda nina wana peremehe kää vastu ja noolis ta kätt pika, kareda keelega.

Selle juures waatas loom wana Krootuse otsa ja ta filmad olid nüüd weel enam inimese filmade nägu: „Mis see kõik tähendab? Kas sina oled siis see wiimane Krootus, kes siit talust põgeneb? Kas sa lähed nüüd weel, kus juba wana oled ja pää walge kui lumi? Kas see ei oleks ometi kõige õndsam, kui siin talus, kus wiis põlwe Krootust on elanud, sinagi igawesele puhkusele heidaksid?“

Nüüd tundis Tõnis Krootus, kuidas need pilgud ta südamesse tungisid ja kuidas talle hääl hüüdis, et ta kõige kõlwatum ja truudusetam loom Krootuste suguwõsast on.

Tõnis Krootuse jõud, mis stiimaale oli vastu pidanud, sulas äkitselt nagu waha

kuumas. Ta wajas söime ääre põlwise, wõt-
tis noore lehma kaelast finni:

„Sinu sugu on ka kaua Krootuse talus
elanud, oga sa jääb siia. Anna mulle an-
deks, sest sina oled minust palju õigem. Ma
olen see kõige kõlmatum Krootuste hulgast,
sest ma lähen siit ära. Anna mulle andeks!”

Nüüd surus wanamees oma kortsulise näo
tugewasti käte wahale ja hoidis ennast kõige
rammuga, sest ta tahtis kiskendada, kiskendada,
nagu haawatud loom, kelle südame terariist
kestelt pooleks on lõiganud.

Oli rahutu öö. Wali tuul pühkis wõim-
salt üle maapinna ja kiskus õhtuks wihma.
Piisad käisid wastu ruutusid; noored lehed
langesid longu ja õied põõsaskaswudel tõm-
basid endid kokku.

Tuli hall, igaw öö.

Wanale Krootusele ei tulnud uni.

Dns see õige, et tema nüüd selles talus,
kus Krootuste sugu mitu põlwe elanud, wii-
mast ööd — wõõrana wiibib? Dns see õige,
et temaga see põlw, mille rajamine nii kau-
gele minewikku küünib, mida ükski kogu wal-
las ei mäleta, nüüd Krootuse pinnal löpseb?
Kas on see õige, et ükski Krootuse käsi jeda
mullapinda enam ei hari, mille ometi jelle
joo mehed aastate wältusel toll-tollilt ja süld-
iüllalt põlifest laanest olid üles kiskunud.
Weel praegu lasusid metsa ferwal pikad, üleri
kollase samblaga kaetud kiwikangrud, mis
Krootuse mehed aastakümnete wältusel sinna
olid kokku kannud. Siin oli iga maalapite

Krootuste higiga niisutatud ja mäetatud. Oli aeg, kus selle sugukonna mehed nagu tondid kogu öö kütisemaal liikusid ja sõrdu põletasid ja siis kuldterasid kannustifku heitsid.

Nüüd — hulga aastate wältusel oli sellest kõigest üle saadud, oli eesmärgile lähedale jõutud, aga nüüd lahkus ka Krootuse sugu siit.

Dleks see siis tõepoolest elu wõi lihtsalt uni, millest lumivalge pääga Tõnis Krootus nüüd ärkab, et näha: ei ole mitte midagi. Kõik need inimesepõlvned on nagu tuul mööda läinud; siin oli algus — siin lõpp, mahet kõigest üksainuke waks.

Tõnis Krootusel oli toas kitsik, tundus isegi lämbumise-hädaohtu. Ta läks wälja.

Tuul oli walgemaks läinud, puude ladwad painusid loofa. Kõrgete pärnade latwadest haaras torm wõimsalt finni ja nad kohisesid sügawas toonis. Wana peremees pani oma kae puu korbalise tüwe wastu: waewalt wõis selle wõimsas tehäs nõrka wärisemist tunda.

Need wanad puud on Krootuse talu elulugu. Aga nad on kõik tugewamad kui need mehed. Nad seisawad selle talu mullapinnas ja maru ei suuda neid murda. Ka siis, kui Krootuse sugu enam siin ei ole, jääwad nad ikka seisma ja paistawad kaugele. Kuigi tuul waibub, kohisewad need puud, mis isade käded istutanud, ikkagi tasa ja jutustawad üksteisele pimedal ööl selle talu pikka elulugu.

Aga Krootuse meestest ei saa nad enam kõnelda, sest neid ei ole siin ja Tõnis Krootusega lõppesti põline suguwõsa.

Ta oli see õnnetu — see wiimane.

Oi, kuidas see wana peremehe südamel
nüüd põhjatumat ahastust sünnitas. Miks
pidi siis tema see wiimane olema? Mis asi
oli tema lapsed sellest mullapinnast lahti kis-
kunud, mis oli nende südamel selle armas-
tuse häwitanud, millest tema noorelt põies
ja mis tema uhkus oligi?

Tõnis Krootus ei teadnud seda.

Wanamees astus põllupeenrale, kus noor
orasrohi märg oli ja kus tuul wähest tuge-
wate tiidtega talle wastu nägu tihedat wihma
paiskas. Aga ta ei tundnud seda, sest Tõnis
Krootuse hing otjäs minewikus ringi. Segas-
misi tulid pildid ta silmade ette ja fogu ta
lapsepõlme oli käega-katsutawalt lähedal.

Aga millal oli see kõik mööda läinud?
Millel oli ta wäikesest lustilisest poisikesest
hallits raugaks muutunud?

Millal?

Nüüd tundis Tõnis Krootus enese pääl
mingi suure süü lasumat, wäga raske, andeks-
andmata süü, niisuguse, mis truuduse murd-
mise taoline. See etteheide rõhus ta südant
raskesti, walusalt, walusalt.

Ukitselt langes wanamees põlmili aianurka
märjale rohule ja palus, palus; aga ta ei
teadnud, keda ta palus, ja ta ei teadnud
õnu, mida ütelda.

Maru määrtes endise wihaga.

III.

Poeg ja minija wõtsid isa linnas wäga
lahkesti wastu. Abielupaaril oli omal maja
aiaga uuel Puiestee uulitsal ja sääl anti isale
teisele korrale toake päikese poole külge.

„Siin on sul üsna mõnus ja rahuline“, ütles poeg. „Keegi ei tülitata ja sa näed oma aknaist puid, nurme ja metsagi. Kui sa midagi tahad teha, siis võid aeda minna, — jääal on tööd küllalt“.

Ja nõnda hakkas Tõnis Krootus linnas elama.

See oli kohe järgmisel hommikul, kui tal uni varakult lahkus. Päike tõusis. Tema esimesed kiired heitsid helki nurmedele ning uulitsale ja kuldasid eemal olevat metsa ja linnamajade aknaid.

Kõik oli wagune: mitte ühtegi häält. Sinn magas alles.

Wana Krootus waatas aknaist välja.

Kiitselt tundis ta, et tal siin hirmus kitsas on. Ta on puuris, ta on wangis. Kuidas ta sel ajal oma koha pääl juba liikumas oli, kuidas jääal sel ajal kõik wirgus ja esawale tegewusele asus.

Siin aga walitses waikus. See on surmariik, kuhu ainu-üksi tema elama jäänud. Aga tema ei pääse siit välja.

Hirmus pikk ja igaw oli oodata.

Ettewoatlikult ja tawasa awas wanamees ukse. Aga iga kolistamine kuuldus waikusel nagu kogu maja kokkulangemine, nii et wanamees ei tohtinud õieti hingatagi. Ta waatas ringi. Bõrand oli läikiv-puhas ja tapetitest seinad käisid kullakarwalised wäärtaswud üle.

Kõik need oleksid talle nagu ütelnud: „Ara puutu meisse — sa määrid meid!“

Pikkamisi, pikkamisi kerkis päike üle maja-

katuste, aga ikka jäi hauamaifseks see sur-
nutelinn.

Uktselt tundis Tõnis Krootus hirmu,
just kui oleks tema see, kes nende rahu siin
segab. Ta arvas isegi, et ta raske hinga-
mine neid tülitab. Ta istus tase istmele ja
waatas aineti kuhugi kaugele, sinna kaugele,
kuhu mõtted teda minewiku õnnemaale ta-
lutasid.

Wiimaks ometi hakkas elu linna tardu-
nud soontesse tulema. Uulitsalt kuuldus
wanfri mürin, mõnelt poolt uulitsalt wara
wäljajooksnud alewilaste häälitsemine. Wi-
mamees hüüdis piimale. Ikka tihenesid lin-
na elumärgid, kuni wiimaks kõik hääled ühi-
seks inetuks kääts ja tüütawaks kõminaks
kokku sulasid.

Awati wiimaks uks ja punasepõseline,
paksu näoga tüdruk pistis pää ukse wahelt
tuppa:

„Palutakse sööma.“

Ta poeg ja minija istusid juba lauas.
Minijal oli lahtine kirju kuub seljas; millest
ta lihawad, pehmed puusad ja kõrged rinnad
hästi wälja paistsid. Ta käewarred, mis
paljad, olid pall-ümargused, pehmed ja siru-
tamisel jüwenehid jügowad augud küünar-
nukkidesse. Poeg oli aga enese täitsa riidesse
pannud, oma weidi punase läifega wurrud
üles kamminud ja ta priskest, eluröömsast
näost waatasid lustilised silmad.

„Noh, isa, kuidas sa ka magasid oma
uues kodus?“ küsis ta naeratades. „Tuba on
ju täitsa ükssit, ega säääl sind keegi seganud.“

Wana Krootus ei teadnud, mis ta selle pääle pidi ütleva.

Minija walas kohwi, misjuures ta oma laia waruka weidi tagasi lükkas.

„Tead, isa, ma usun, et mul täna hää päew on. Ma lähen nüüd wabrikant Dreyeri juure. Ma ostsin mõni päew tagasi Hanna uulitsale pisukesse majakesse. Pisukene ütles, aga Krootusel on teraw nina. Nüüd leiab herra Dreyer, et see otse ta krundi sees on, ja tahab seda ära osta. Meil on kaubad õieti koos, aga ma katjun täna weel weidi pigistada ja olen kindel, et see korda läheb. Kas wõid armata, kui palju ma mõne päewaga selle päält teenin?“

Wanamees waatas arusaamata pilgul teine pool lauda istumale mehele otja, sellele mehele, kelle ta teadis Krootuse olewat.

„Ma usun — ja ei tea aimatagi,“ kõnles poeg. „Aga 20.000 on niisama hää, kui oleks ta mu taskus. Ma ise maksin 5000, kuid Dreyer on walmis 25.000 andma. Aga ega ma alla 30.000 kuidagi wõi ära anda.“

Noor Krootus naeris, raputas pääd ja rüüpas mehise lonksu kohwi.

„Näed, kuidas nupukad mehed linnas elawad. Mõne päewaga wõid niipalju teenida, kui kaks Krootuse talu maksawad. Ja sa ütlesid ennemalt: Tule maale kohta pidama.“

Tõnis Krootus ei saanud sellest kõige wähematki aru. Kuidas wõib inimene mõne päewaga 20.000 teenida. Ta teadis ainult, et 20.000 on niisugune summa, mida ta elus

korruga ilmaški ei olnud näinud. Ta teadis, et kui ta ennemalt hârga mõi hobust aastate kaupa kaswatas, siis maksti talle selle eest kõige paremal puhul 100 rubla. Ja see oli suur summa, millest kogu wallas kõneldi.

„Paar niisugust operatsiooni weel“, kõneles poeg edasi, „ja siis olen kindlal pinnal ning mõin wanusepäiwi mureta pidada. Näed, isa, ega Krootused ei tarwitse ainult mulda tuhvida, waid need mehed saawad ka mujal ilmas wâga hâsti läbi.“

Pääle sööki lähenes wana Krootus õige aralt pojale ja küsis kindlusega, kõikwal toonil, mis tal täna siis nüüd teha oleks. Koor Krootus hakkas laia häälega naerma.

„Mis sa, isa, siis pead tegema! Kas ei ole ja eluaja küllalt tööd teinud. Nüüd mõid küll puhata. Wõid linna minna ja seda elu weidi waadata. Ega ma sind selleks siia ole kutsunud, et pead siin orjama.“

„Aga kuidas ma siis nii olen?“

„Mis sul siis wiga? Sul on omal nii palju raha küll, et mureta mõid elada. Ega meie lastest su käest keegi midagi ei taha, — meie saame isegi omaga läbi. Ma tulen lõunaks jälle tagasi.“

Boeg läks kodust ära.

Wana isa seisjis paigal, sest ta ei teadnud, fuhu minna.

„Miks te, isa, seisate, eks istuge ometi,“ ütles kiirelt talitaw minija hääsüdameliselt. „Eks ole ikka hää küll, kui inimesel ei tarwitse mingit muret olla. Aga ega igauks küll nõnda saa.“

Oh kui hää meelega oleks wana Krootus

siit nüüd ära lennanud, jinna eemale mustale põllupinnale, kus kogu elu ta rind oli hommikust päikesepaistest ja lastes üleskerkivaid maaaurusid hinganud, jinna eemale Krootuse talusse, kus ta nii waba, waba oli olnud.

Päew ei saanud ega saanud otja.

Lõunalauas oli ta jälle pojaga koos ja see kõneles hiilgawal näol, et tal tõepoolest korda oli läinud herra Dreneri käest 5000 meel juure pigistada.

„Mis ja teed, kui inimene pime on. Eks ta näinud seda krunti ammugi, kuidas see just kui poise tema oma sees oli. Ja nüüd ütleb mees otsekohe, et ta ilma selleta läbi ei saavat. Noh, mis mul siis wiga oli mehilest pihtide wahete wõtta. Rahetsen kangesti, et teda rohkem ei niitnud, sest mis tähendab wabrikandil 5 wõi 10 tuhat. Aga meie waestel inimestel on ta suur raha.“

Weidi aja pärast küsis poeg:

„Aga kus sa, isa, siis täna ka käisid?“

„Ei kuski“, kogeles wanamees aralt.

„Noh, peab ikka liikuma ka, sest muidu ei ole inimesel hääd isu. Eks ole ju linnas küllalt ühte ja teist humitawat maadata.“

Pääle lõunat läskti wana Krootus linna. Aga juba poole, wõib olla weerand tunni järele oli ta tüdinenud, sest ta ei teadnud oma käigul mingit eesmärki olemat. Inimesed ruttasid edasi-tagasi nagu mäledasti woolaw wesi jões, tõukasid talle külge, kuuldasid meomeeste hüüded, põrisesid uulitsakiwidel otse kuulmeid purustawalt raskete

wanrite rattad ja kütitafid majatreppidel ferjused ja palusid armuandeid.

Tuul keerutas uulitsalt tihti inetu- ja wastikuhaisulist tolmu ja paiskas seda kõndijatele hoolimata näkku.

Wana Krootus hullus nagu unes. Ta ei tahtnud koju pöörata, sest talle tuli meele see wangipõli, kus ta peab üksi istuma, nagu linn puuris. Ta kartis oma minijat, olgugi et see armsate filmadega talle otse waatab. See pehmete käewartega, tugewa walge kaelaga, kõrgete rindadega ja lihawate puusadega inimene oli talle hoopis wõõras, nii wäga wõõras.

Uga ka mees, noor Krootus oli talle wõõras. Tal oli küll üks poeg olnud, kena tubli noormees, kes oskas ratsa sõita ja wäga sirgeid wagusid üle nurme tõmmata ja külatüdrufutega suweööl wainul kuni loiduni tantšida. Uga see weidi pundunud näoga ja üleskeeratud murrudega mees ei olnud tema poeg. Millal niisugune wahetamine oli sündinud?

Ta tundis selle mehe eest kartust, sest see oli nii imelikult suur, temast palju suurem ja wähematti ühist ei olnud sellel ta pojaga.

Ja nüüd tabas ta hinge mingisugune hirm. Kuidas see mees pigistamisest ja pitsitamisest kõneles, häämeelega, naerdes. Kas ta ei rööwinud? Kas tal ei olnudki teiste paljaksriisumine ametiks? Kuidas ta siis muidu tuhandeid saab? Kas need teised, selle käest ta niisugused summad ära kirjub, ei nea teda maa põhja?

Itka rohkem ja rohkem kadus wana Krootus mõtete rägaistiku.

„Hei, kura di wanamees! Mis sa teel magad. Hoia alt!“

See oli woorimees, kes kahe suure tulise hobusega rasket koormat wedas.

Mööda minnes näitas woorimees talle ähwardades piitsa.

— Wäsinult ja väga roidunult jõudis wana Krootus koju. Ta jalad walutasid, ta kurf oli kuim ja huuled ähwardasid lõhki praguneda. Oma ninas ja suus tundis ta inetut uulitsatolmu maitset.

„Ma ei wõi siin elada, ma pean siit ära minema,“ kordas ta enesele mitmel puhul.

Uga kuhu sa lähed, Tõnis Krootus? Sul ei ole ju ilmas ühtegi paika. Kas maale? Talu oled sa enese käest ära annud ja sul ei ole maaga enam mingit ühendust. Krootuse talu ei ole ju enam sinu, sest säääl on nüüd teine peremees. Säääl oled sa juba unustatud ja säääl kuuldakse ja täidetakse teise mehe käsku. Wõi tahad sa kuhugi saunakese nurka minna? Sina, endine Krootuse peremees, elaksid säääl ja peaksid igapäew mullapinna käest kuulma, et teid enam mingi sibe ei kõida. Ta teeks sulle igapäew etteheiteid; oled ju sina just see mees, kes põllupidaja Krootuse soo häwitas, mis mitu põlwe oli kestnud.

See on sinu poeg, kes põllumullast põlg-tusega kõneleb ja selle üle rõõmustab, et Krootused ta muul wiisil ilmas läbi saamad ja neil waja ei ole alati mulda tuhvida.

Ei, maale ei ole sul minna, sest säääl wõetaks sind waenulikult vastu.

„Wana Krootus elab saunanurgas,“ nii ütles rahwas.

Tõnis Krootus elas oma mõtetega üfipäini ja tundis, kuidas need teda kiiresti läbi uuristafid, nagu koid pihastanud puu.

Tuhat korda pani ta enesele küsimise ette, mis edasi teha, kuidas ta need aastapikkused päewad mööda saab, aga ta ei osanud enesele selle kohta mingisugust seletust anda.

Päife tõusis, rändas taewalaotuses hirmus pikka ja päew oli nagu aasta. Otse hirmu tundis ta selle eest, kui teenija oma pää ufse mahelt fisse pistis ja üfskõikselt ütles: „Palutafse sööma!“ Laua ääres istus see pehmete, ümmarguste käewartega, tugewa lihawa kaela ja kõrgete rindadega minija, kes hommitul lahtises kleidis oli, mis läbi ta wedrutawad ja kõikumad puusad hästi wälja paistifid. Niisama istus ka ta poeg alati riides ja kawal naeratus näol, mis küllalt selgesti ütles: „Ah Krootused oskawad ka muudki moodi maailmas elada, ega ole neil alati tarwis mulda tuhvida.“

Ja tal oligi midagi kawatsufel, mille waral ta kuskilt mõtles mõne tuhande wälja pigistada.

Wana Krootus ei teadnud wiimaks, kuidas elada ja kus elada, sest üks päew oli pikem kui aasta. Doas oli ta wangis ja wälja ei tahtnud ta minna, sest ta põlgas neid kõwafid kõnniteefid, neid otsjata pikki tänawaid, kus tuul tolmu keerutas, ja ka seda päifest, mis tulikuumalt majaseinte wahel põletas.

Tõnis Krootus kartis hommikut, sest päew oli otsata; ta kartis ööd, sest see oli uneta.

IV.

Ilka selgema ja selgema fuju wöttis ta südames ärawõitmata igatsus. Tõnis Krootus igatses maale, wälja siit linnast, kaugele maale, sinna, kus hoopis teine tuul puhub, kus teine päife paistab, sinna, kus tuul ja päife talle tuttawad, kus öösiti jahe õhk üle nurmede heljub ja enesega wiljawäljade lõhnasid ühes kannab.

Kui ta ometi forra sinna pääseks!

Aga kuidas?

Selle küsimise pääle ei leidnud ta wastust.

Wõiks pojale kõnelda, et maale igatses.

Aga see haawaks jeda inimest, tema poega, kelle kõrwal wana Krootus enese nii hoopis pisukeste tundis olewat. Tingimata waataks ta isale lahkelt, aga wõib olla ka kurwalt otsa ja ütleks: „Sja, sa oled narr. Mis sul siis wiga? Kas wõib keegi wana inimene omale paremat põlwe üleüldse mõtelda? Ja sul ei ole ikkagi weel hää!“

Pojal on õigus.

Uuesti waatas Tõnis Krootus oma teise forra pääl olewa kambrikeste aknast wälja, kaugele, kaugele, sinna, kus taemaranda tumesinine metsaparras palistab. Sää! kaugele metsa taga arwas ta Krootuse talu olewat. Nüüd fertisid talle filmade ette wiljawäljad, kus küpsema ja kolletama lõõw rukis tuules lainetades kahiseb ja hästi lõhnab. Sää! on nüüd kibe töö ja kellelgi ei ole

aega igamüft tunda, feft need inimesed jää ei tunnegi üleüldse seda sõna.

Nüüd käisid ta filmade eest kõik tööd ja talitused mööda. Ta nägi, kuidas Krootuste jugu põlvest põlme jää oli talitanud, nüüd aga käjutajaks keegi mõõras on, seda see koht ei tunnud.

Kuidas jää küll imestati, et tema puudub.

Ta kuulis talu hääli: weiste ammu- mist, karjakellade helisid, tuule kohinat.

See oli pääle jaani, kui juba ruffi hakk- jalad sirgetes ridades põldusid katavad ja tee ääres olevad heinaküünid maguſasti lõhnamad, mõeti wana Krootus kae kõrwale. Ta ei saanud vastu panna.

Duſumal südamel ootas ta, kuni majas rahuliseks jäi. Siis awas ta taja ukse ja läks ettemaatlikul sammul trepist alla. Nii- jama pugus ta ka õuest uulitsale, nagu waras.

Oli udune hommit.

Warsti oligi ta linnast wäljas ja nüüd ruttas ta, keſet maanteed astudes. Tuul wabanes majade warjust, kandis enesega üle nurme jookswat halli udu. Tõnis Krootus wõttis mütsi pääst ja ta rind hingas äge- dalt. Ta tahtis jõudu ahmida maa õhust, sellest tuulest, mis jäält eemalt tumedate metsade poolt tuli.

Tõnis Krootus käis järelejätmata, wäsi- mata, käis kui hullumeelne. Ta tahtis weel õõsel Krootusele minna ja seda kohta näha, enne kui walgeks läheb. Inimesed ei pea teda jää ometi mitte kui kodukäijat hiilimas nägema. Ta on selleks ajaks jälle tagasi,

fui linnas üles tõustasse. Keegi ei pea teadma, et ta kui waras käis selle talu õhku hingamas, kus ta 70 aastat elanud.

Rõigest jõukulutusest hoolimata ei tulnud talle vastu Krootuse talu. Juba oligi walge ja inimesed liikusid teel.

Tõnis Krootus sai aru, et ta täna kuidagi Krootusele ei jõua, sest sinna oli meelwersta kümme maad. Ta jäi keset teed seisatama. Mis teha? Kas ta pöörab tagasi?

Aga ta ei saanud sammu edasi ega tagasi, sest ta ei suutnud kindlale otjusele jõuda.

Teda äratas keegi kiirelt lähemale sõitja. See on muidugi Mäeküllast ja tunneb teda. Siis ta kõneleb: „Täna hommiku wara seisid endine Krootuse peremees nagu kerjus keset teed“.

Tõnis Krootus keeras kõrwale ja läks waksu metsa poole, mis tee kõrwal olewat kitsast wõsastikku piiras.

Metsas hulkus ta nüüd weidi aega edasi. Warsti tundis ta nõrgestawat wõsimust, nii et iga juure ja mätta pääle komistas ja kufus. Wiimaks jäi ta ühe pehme mätta pääle istuma. Hommikune päike oli udu laiali kihutanud; ta soojad kiired tungisid läbi õredate puude ja sojendasid samblamattal istuwat wanameest.

Puude ladwad kõikusid ja isegi pehme murupind liikus nagu rahutu inimese süda.

Wanaselele oli see metsa feel tuntud, need warjud ja kujud, mis siin waldasid, talle omased.

Ta mõistis metsa ja lindude feelt.

Igaw tal ei olnud, ja nüüd unustas ta

kõik, unustas enese — ja kui ta ärkas, oli päike madalas metsa pääl, puude taha wajumas.

Oli see nüüd hommit wõi õhtu?

Uimeti meele tuletades jõudis ta wiimaks otsusele, et tal päew siin mööda läinud, nagu filmapilt. Veel natuke oodata — ja pimedit ongi käes. Nüüd tundis ja teadis ta kohta ning teesid, ja mööda metsi hiilis Tõnis Krootus Krootuse talu poole, wahetewahel ehmatades ja seisma jäädes.

Ta jõudis talusse. Kõik oli juba waike, sest raskele tööajal uinub talu ruttu. Ta hiilis ringi nagu tont, nagu kodukäija, kes salamahti oma endisesse waldkonda tuleb. Aga õue ei julenud ta astuda. Põllupeenardel käis ta, tüürutas ja katsus kaera, mille raskele pääd õõsijest lastest märjad, pani läe hakkide külge, kust raskele terad fergemalgi puudutamisel sahinal wihtude tüwetõrtesse langesid.

Jäta hiilis wanamees pimeduses ümber talu, jäi wahest seisatama, ahnelt hääli kuulatades. Ta waatas läbi kõrge wärawa õue pääle, nagu munasjutu hunt, kes õieti inimene on ja koju igatsleb.

Sääl nägi ta äkitselt, et pimedus hakkab lahutama, sest hommitune taewarand lõi helen dama ja ta filmade eest lahkus ka kate, mis esmalt pilkusi ei lastnud kuigi kaugele tungida. Warased linnud ärkasid ja nende laul oli eesmänguks talu wägemale elule, mis peagi oma sügawast õõsijest uinakust wirgub.

Tõnis Krootus põgenes nüüd ära, sest siin wõidakse teda näha. Jälle läks ta mööda

metša serwi, suure tee päält efsalgu kõrwale hoides. Puude oksad tõmbasid ta riietele augud ja ajasid pikad, walged juuksed sassi.

Kui juba küla kaugele oli jäänud, tuli ta tee vääle.

Päike tõusis ja ta kiired särasid miljoni-tes lastetilkades, mis rohuförtel istusid.

„Kuidas ma nüüd linna lähen ja mis ma neile ütlen?“ Need küsimised tõusid wahetpidamata ja ta tundis omaste ees häbi ja hirmu. „Jsa, misfugune sa wälja näed? Su riided on puruks kistud, su juuksed sassis, su jalad mudased!“

Ta nägi nüüd isegi, et ta otse kohutaw oli.

Beatamata ruttas ta edasi.

Sääl tuli talle kahehobuse waner wastu, mis suure jõuga mööda roopalist teed sõitis. Tõnis Krootuse kohta jõudes jäi ta järsku seisma.

„Jsa — sina siin? Kuidas me sind küll otsisime! Ujastime linnas kogu politsei jalule. Ja taewake — mis nägu sa oled!“

See oli ta poeg, kes tahtis Krootusele sõita, lootes kadunud isa jäält leida.

Ta keeras hobuse ringi ja kutsus wana-mehe wantrile.

„Jsa, mis tüffa sa teed? Dled sa haige?“

Tõnis Krootus ei lausunud sõnagi.

„Sa kaod bösel salaja kodust ära ja ei ütle sõnagi, kuhu lähed. Tead, Agnes pidi hirmu pärast otse hulluks minema. Ta armab, et sa oled pääst segaseks läinud. Ja kes see siis muud oskabi armata.“

Poja sõnadest kostis etteheide täis meelepaha. Aga warsti kõneles ta pehmemal toonil.

"Sa käisid mift Krootusel? Smelik — oleksid tahtnud minna, ütelnud mulle, oleksin lasknud hobuse ette panna ja sõida niipalju kui tahad. Aga mi starwis nagu terjus teel hulkuda ja teiste inimeste naeruks olla. Nüüd nad kõnelewad, et sa nagu sant külas käisid, ja see et oleks jugugi mu meelt mööda."

"Ega mind keegi näinud."

"Kuidas? Kas ja siis Krootusel ei olnud?"

"Ei."

"Kus siis? Kus ja siis eilase päewa olid?"

"Metsjas."

"Metsjas? Taewas hoia! Söömata ja joomata!"

Ja poeg andis hobustele walju löögi, nii et tugewad loomad täiel traawil linna poole kihutasid.

V.

Tõnis Krootus elas jälle oma kambrikeses, kus puhas ja kaunis oli, kuhu hommikune päike paistis ja kusti üle majade kaudu paistwat metsaparrast wõis silmitseda.

Aga ta tundis, et ta wang on, ja nüüd olid need ahelad weel kindlamini käte ja jalgade ümber tõmmatud.

Minija ei kõnelnud sellest juhtumisest peafõnagi, aga wanamees arwas ta pilkudest küllalt etteheidet nägewat: "Smelik wana-inimene — tee talle hääd, aga ta jookseb ära. Wõib olla ongi meehest nõder juba." Slegi teenija waatas ta pääle, küllalt selgesti oma pilkudega mõista andes: "Misjugust

pool-ogarat inimest siin peetakse." Ka mäletas Tõnis Krootus väga hästi, et nad tagasiõidu-teel pea sõnagi ei kõnelnud. Alles siis, kui nad õues mantrilt maha astusid ja minija kuju afnale ilmus, sõnas poeg: „Isa, niijugust tükki ei pea ja edaspidi enam mitte tegema. Sellest räägivad ju kõik ja siis arwatakse, nagu oleksid sa meie juures nälgas.“

Seda oli tal waja südame päält ära ütelda.

Tõnis Krootus istus jälle oma ilujas puuris ja siingi oli kõige parem olla. Wähemalt wõis ta böfiti ja päiwiti efsitamata mõttes mööda Krootuse talu piirkonda ümber hulkuda ja oma hinge nende mälestustega toita, mis temaga maalt linna olid ühes tulnud.

Wahest ärtas temas ka ta endine tugew iseloom ja ta oli walmis üles tõusma, poja juure minema ja ütleva: „Lase ma lähem maale tagasi, sest ma ei wõi siin elada.“ Aga kui talle meele tuli, et ta ilmaski Krootuse talu tagasi ei saa, et isegi see maa talle on mõdraks jäänud ja ta pojale see soom hoopis arusaamataks jääb, siis tema kui wanadusest nõdraks jäänud inimese pääle waadatakse, kadus ta julgus ja wana Krootus tundis, kui nõder ja wäeti ta on. Wojaga kokkusaamisel ei tulnud see soom üle tema huulte.

Tõnis Krootus hoidis oma pojaft ja minijaft wõimalikult eemale ja ta tundis, et nad iga päewaga üksteisele mõõramaks jäid. Minijapoolset lahust ja sõpruse ülesnäitamist kartis ta, sest wanamees aimas selle

inimese pilludest midagi, mis sunnitud lah-
tusest jutustas. Tema viimane tegu oli
neid tõepoolest pahandanud. Et seda mitte
enam ette ei tuleks, pidasid nad wanameest
hoolsalt filmas. Ühel öhtul hiljapäale pistis
teenija oma pää uffe wahelt sisse, ja kui ta
tema toast leidis, kadus ta ruttu ning sõna-
lausumata.

Tema oli siis nüüd wahi all peetaw
wang.

Jõudis sügis. See on aeg, mis põllu-
meest põlluga kõige lähemalt seob. Nüüd
teeb maapind oma helded käed lahti ja
annab inimesele ta waewa eest rikkaliku tasu.

Sügisesead tuuled, wihmahood ja wahete-
wahel päikese naeratused nõidusid wana
Krootuse ifka jälle uuesti ta endise elu tege-
wuse ja talituste juure. Uni põgenes temalt
pea jäädawalt ja pimedas öös mõtles ta
alaliselt, wäsimata. Ta mõtted keerlesid ifka
ühe ja sellesama punkti ümber ja ta ei saa-
nud säält sammugi eemale. Wahel tõusis
ta öösel üles, pani oma palge wastu ruutu
ja waatas pimedasse öösse. Temalt wilkusid
majade akendest paistwad tuled. Ta astus
tasasel sammul uffe juure, igal filmapilgul
kartes, et jääb taga keegi seisab ja tema jä-
rele walwab.

Jõudis hommik, siis tundus esmalt
weidi kergendust. Aga see oli petlik filma-
pilk, sest uuesti wiisid mälestused teda iga-
päewaste talituste juure, mida tal nüüd
wõimata oli kätte saada.

Täna peeti noore Krootuse abikaasa sündimispäewa. Ilm oli küll hall ja vihmane, aga külalisi mõtjid vastu soojad, heledasti valgustatud toad ja seda mõnusam tundus nendes viibimine.

Joodi tublisti wiina ja wõõrad waatafid ja lugesid fildidelt, mis liigi hulka ükski wiin käib, ja arwati hinda wälja. Tihhe sigarisuits hõljus ruumis. Juttu aeti ägedusega; tihti tõusis see waidluseks, jest üks püüdis teisest oma tarkuses ja teadmises igasugusel ärialal üle käia.

Ka wana Krootus kutsuti külaliste hulka, kuhu ta pääle terget wastutõrkumist läks. Teda tutwustati, aga ometi oli ta nagu mõni imeloom: „Ah, see on teie isa!“

Mõni wanem mees otsis temaga ka nagu wiisakuse pärast juttugi, aga aru saades, et nad kumbki hoopis teisest ilmast on, oma mõtteid kuidagi ei suuda lähendada, katkes jutulõng peagi.

Warsti istus wanake üffi ja teda ei tulnud keegi enam tülitama. Wahetewahel tabas ta juhtumisi mõne aineti waataja pilgu. Küllap wõrreldi isa ja poega. Esimene oli kuimetanud, lahja, pale täis sügawaid kortsiid ja keha wimmas, nagu kannaks ta rasket koormat turjal. Teine jellewastu oli priske, nagu sile ja täis punetawat werd ja keha sirge, rind uhkesti ette sirutatud.

Ei midagi ühist.

Aeg-ajalt läkfid meeled elawamaks ja nüüd tuli kiidutuhinas nii mõndagi awalikuks, mis igal teisel puhul oleks teadmataks jäänud. Üks oli lühikese aja jooksul 15 tuhat, teine

25 tuhat kofku pannud; oli neidki, kes ühe hoobiga kümneid tuhandeid saanud.

Pääasi — peab ostama parajat filmapiifu tabada — ja siis kühned külge. Aga ettemöte mõib wahel ka halvasti lõppeda. Näituselks Nagi. Oleks tal see „overatšion“ hästi läinud, siis oleks ta nüüd rikas mees. Aga ei läinud ja mees istub juba teist aastat wangis.

On ju küll enamasti nii, kuidas keegi ise ajab, aga ometi ei mõi alati ka kõike ette näha. Noh — aga mis kõikidest võimalustest ja määratustest kõnelda; muud kui oleme sellega rahul, mis käes.

Wana Krootus kuulis neid pooliti awaldatud lauseid, aga ta ei saanud kõigest sellest aru. Wiimaks hakkas ta arusaamises selguma, et kõik need inimesed siin seda liiki on, kes ainult rahajahti peawad — ööd ja päewad, kogu oma eluaja. See oli talle uus teadmine. Need inimesed on walmis igalt poolt wõtma ja ükski tee ega wiis eesmärgile pääsmiseks ei ole neile püha.

Uktselt tundis wana Krootus hirmu. Säääl laua otsas istus terawa ninaga, kawa-late silmadega ja musta habemega kessealine mees. See on rööwel ja mõib ka inimese ära tappa, et aga oma taskuid täita. Ja eks ta kõnelegi praegu, kuidas ta ühel lähedusel juhtumisel summa kätte sai; ta jutustab sellest teistele nii suure hingelise häämeelega ja saladuslikelt filmi pilgutades. Mõib olla — tappiski sellel puhul inimese.

Krootus sai aru, et ta feltskonnas wiibib,

millega tal midagi ühist ei ole, millest ta aru ei saa, mida ta ei mõista.

Ta olets siit häämeelega ära läinud, oma toatesesse põgenenud, kus ta võib üksi olla, oma mõtetega segamata viibida, aga ta ei julenud istmelt tõusta. Wanamees istus nurgas waguft, ükspäini ja nägi neid inimesi, kelle näod wiinajoomisest ja toa soojusest olid õhetama lõõnud ja kes nüüd weel elawamalt oma teenitud summadega hooplesid.

Oma kambrikesesse minnes tundis Krootus siin labedust, awarust, mida see kitsas ruum talle ennemalt ei olnud suutnud pakuda. Ta tundis hääd meelt sellest seltskonnast pääsedes, kes teda kergesti hirmumapani. Siin mõis ta ometi üksi olla, üksi oma mõtetega, minemikus, kus ta enamasti iga hingetõmbusega viibis.

Dues oli kottpime sügiseöö: puhus tuul, jämedat wihma wastu afnaruutusid heites.

„Mis see elu on? Miks pean ma nii elama, siin kinnipeetawa wangina? Kas mul ei ole siis sääl laial maal enam sugugi ruumi?“

Tõnis Krootus jäi keset kambrikesest püsti seisma ja waatas aineti oma ette.

„Kas minu jaoks ei ole sääl siis ühtegi nurgakest? Ma lähen sinna tagasi ja palun neid: Jätke mind siia, sest ma ei wõi kustil mujal elada.“

Nad kuulewad mu palwet ja ei aja mind mitte ära.

Aga mis ütleb su poeg, kui sina tema juurest ära põgened? Kas ei kutsu ta sind tagasi?

Ütelgu mis tahes. Mis poeg tema mulle ongi. Ma ei tule siia mitte tagasi.

Ühtlasi tundis Tõnis Krootus, et siin ilmas midagi ei ole, mis talle omane, pääle selle talu, kus ta elanud ja millest ta nüüd lahti kistud. Altitfelt lerkiski ta ette miski arusaamatu, miski, mille fuju ta ei mõistnud, ja kutsus, hüüdis ja meelitas teda.

See oligi Krootuse talu.

Hirmuva südamega pani Tõnis Krootus seda kutsut tähele, mis ifta waljumaks muutus ja mis talle wiimaks kõrwu kiskendati. Säälsamas kuulis ta jälle, kuidas alt ruumist tume kõmin kostis. See oli nende inimeste naer ja kõne, selle hulgast ta ära oli põgenenud ja selle eest ta nüüdki weel hirmu tundis. Need inimesed jää all on ta wangi pannud ja peawad teda hoolega kinni, et ta selle juure ei pääseks, keda ta süda taga igatseb.

Miski löi mehe rinnas wärisema ja ta tundis, kuidas tema hing hirmu mõjul ahastusesse sattus.

„Peaks see mul aga forda minema; aga ma tahan ometi oodata, oodata“.

Kord tulid sammud mööda treppi üles. Wana Krootus heitis woodisse. See oli tüdruk.

„Kas ja alla enam ei tule?“

„Ei, ei,“ ütles Krootus. „Jätke mind rahule! Ütle neile, nad lasku mind waguft olla, ma juba magan. Ma olen haiglane. Ega ma haige küll sugugi ole, aga ma tahan magada“.

Tüdruk läks alla.

Nüüd pani Tõnis Krootus enese ettewaatlikult riidesse, aeg-ajalt ukse kõrwal hoolega kuulates. Ifta kuulduus alt kõnekõmin, käidi

uksest, naerdi. Wahelt nagu oleks sammusid kuulnud kagiseroal trepil. Siis läks ta ruttu woodisse, peitis enese teki alla ja ootas tufsumal südamel jissetulijat.

Pea asus waitus pimedasse ruumi. Wahetewahel kuulbus wastu aknaruutu heidetud piiskade tume krabin.

Uuesti tõusis wanamees woodist, kuulatas ükshilduses, kus ainult ta südame tufsumist wõis kuulda.

Wõib olla, et oli möödaski sügaw kestöö. Korraga awati all ukjed, kostsid selgesti hääled, kuulbusid sammud wõöruses.

Rüalalised lahkusid sünnipäewa-pidult.

Tõnis Krootuse jüda pekkis, sest lähenes oodatam filmapilk.

Uga ta ootas weel, ukse kõrwal seistes ja aineti kuulates.

Wiimaks ei kostnud kogu majast enam ühtegi häält.

Tasakefti — wäga ettemaatlitult awas Tõnis Krootus ukse, jeda wõimsalt kätel üles tõstes, et ta ei karjuks.

„Sinu juure ma tulen, sinna tulen“, sõfistafid ta huuled. „Siia ma enam tagasti ei tule. Sa wõtad mind wastu ja annad mulle ometi nurgakese ulualufeks.“

Kui wanamees wiimaks uulitjale jõudis, walitses igal pool pillkane pime öö.

Sadas tihedalt wihma.

VI.

Tõnis Krootus põgenes pimedal, sajusel sügisöööl. Tee oli sügaw lätune, sest sagedad vihmahood ei lastnud teda taheneda. Mõlemal pool maantee kraavis leidis pimeduses harjunud silm sinna kokkuvalgunud juuka, mis läikis kui sulaks aetud tõrv. Üle lage date väljade tulid tuulehood, enesega vihma ja niiskust ühes kandes.

Tee oli tühi, sest kellel on küll lusti niisugusel ajal teele minna.

Ta oli juba hulga maad ära käinud, aga jalad ei tunnud veel väsimust. Ainult seda ta kartis, et tema kadumist pea märgatakse ja nad teda siis tulewad taga ajama.

Wahel jäi ta seisatama ja kuulas aineti.

Tee oli tühi, ainult vihma sahin ja tuule kohin segas ümbritsewat pimedat vaikust.

Ta ruttas jälle edasi, selle juures hoolega kohti silmitsedes, mis talle pimedast ööst hoolimata tuttavad olid. Nüüd luges ta jälle wertsustid, mis tal siit weel Krootuse talusse minna.

Kuidas oleks ta küll tahtnud lennata, et lõpetaks see wastik ja wäsitaw tee.

„Tagasi ei tule ma enam. Mulle antakse siin ikkagi nurgake, kus segamata woin olla. Olgugi et mul enam midagi ütelda ei ole, et ma siin enam ei käsi ega forralda, kuid ometi woin ta lähedal wiibida, sellel pinnal kõndida, mis põlwele kaupa Krootuse perekonna oma on olnud.

Kus mu isa ja isaija on sündinud ja surunud, kus ma kogu oma ea olen mööda saanud, sinna tahan ma ka otsani jääda.“

Wõib olla, et oligi juba hommit, sest tee äärest peredest kuuldus kuke laul ja mõnelt poolt wilkus afendest tuli. Taluinimesed tõusewad mara üles, sest nende kendid jääwad kõwadel asemetel haigeks.

Tõnis Krootus tundis teed. Siit wõis maanteelt kõrwale minna ja läbi karjamaa wiimat teed mööda Krootuse talu koplini pääseda.

See tee oli igatahes palju õigem.

Ta astus suure tee päält kõrwale.

Siin oli maa madal ja pehmele, tege- mata teele olid kohati jügamad weeloigud kogunud. Ülespundunud tümasse maasse wajus jalg luupeksast saadil.

See ei jaksanud wanameest ta teel taksitada. Kõrwale astudes püüdis ta kuivi kochti otsida, aga selle asemele astus ta lah- wesse wette.

Ilm oli muutunud. Wali tuul ajas pil- wed laiali ja nüüd paistis ülewalt lahwa- tanud hall sügisetaewas. Hommitupoolne taewarand oli täitsa selge — säält wõis nõrka koimalgust märgata.

Wõib olla, tuleb täna päikesepaisteline sügisepäew, nagu neid meie maal harwa, mida aga igatsusega oodatakse.

Niisugustel sügisepäewadel on oma ise- äralik, kirjeldamata ilu.

Tee tõusis kõrgemale maale, kus kaswajid fased ja mustad lepad. Säält läis jalg ma- halangenud lehtedest läbi, mis mõnel pool paksu forrana maad katsid. Siit ja säält tõusis kadakate wahelt teher kõwal tiibade murinal lendu.

Weel tegi tee kääruksid, käis üles künklikele liivasele maale, langes uuesti pehmele porile ja wiis wiimaks Krootuse kopli aia taha wälja.

Tõnis Krootus oligi kodus.

Ta langes kopli aia pääle rinnuli. Kohe tuli talle meele, et see kooritud kuusehirs on tema oma pandud, et ta kogu selle aia alles aasta kolme eest tegi.

Ta katsus aeda. See oli täitsa tugew.

„See peab wastu weel kummekond aastaid“, sojistasid ta huuled.

Uuesti langes ta rinnuli aiale.

Kuidas olid jalad wäsinud. Nagu midagi elawat jooksis tiiresti jääre lihastes üles ja alla. Ka oli tal nälg.

„Hää küll, läheb walgets, küllap siis lähen sisse ja kõnelen uuele peremehele asja ära. Ega ma ta käest muidu midagi taha. Ma sain Krootuse talu eest hulga raha. Wõtku ta see raha kõik omale ja lasku mind siin elada.“

Pikkamisi liikus ta aia äärt mööda edasi, selle juures ette waadates, et ta koertele põhjust ei annaks kiskategemiseks. Mitte keegi wõõras ei pea teda siit tabama, waid kui walgets läheb, siis astub ta õue ja ütleb: „Ma tulin siia — anna mulle elamiseks üks nurgake. Ega ma su käest muidu taha.“

Siis ütleb ta: „Tule, tule, meil ruumi küll, ela niikaua kui tahad.“

Siis elan temaga ühes ja mäletan neid aegu, mis siin aastatümnete wältusel mööda jaadetud.

Korraga fundis miski ta äkitselt seisma. Talu koer nagu ärkas unest ja hakkas walju

häälega haukuma. Ta ütsitud harwad suu-
täied heitis paks metsasein kajana tagasi.

Tõnis Krootus jäi tugewate okstega män-
ni najale seisma. Koer haukus edasi. Näh-
tawasti ei tulnud tal mõttesfegi waikida.

Imelik — kas see ei olnud seesama mänd,
millega temal nii palju noorusmälestusi ühen-
datud.

See oli siin wististi paar põlwe seisnud,
ainult ta oksad ja harud olid jämedamaks
kaswanud ja ta korbalõhestikkudest imitsefid
paksud waigunired. Need olid nagu põste-
dele langenud filmapisarad. Võib olla, wa-
lasti ta neid just nüüd weel kõige rõhlem,
kus Krootuse talu wõõraste kätte läinud.

Utitselt tuli Tõnis Krootusele meele, et
tal siingi ei ole hää olla. Ta on siin nagu
ütsil ärapõlatu, kellel kellegagi asja ei ole.
Kellel sind siin waja? Ega see enam sinu
muõd ole, ei sinu tuul, ega sinu päike. Sa
müüsid selle kõik ära, raha eest, surnud raha
eest. Sa müüsid ära elawa hinge, selle, kellega
sa aastakümneid olid ühes elanud. Sa lätsid
siit ära mujale, kus lootsid smal parema
olemat.

Selle kohaga ei ole sul mingit tegemist.

Uhaustus asus ta rinda. Ilm oli selgeks
muutunud, aga selle eest kaswas tuul idast
puhumaks tormiks. See painutas puude
oksi, hulus kaeblikult ja wihaselt männi
koores ja käis märgadest riietest terawalt läbi.

Wanamees wärihes kõigest kehast.

Idas punetas taewas ja siin metsa wee-
rul muutus juba nii walgeks, et wõimali-
kaks sai näha üle aia, üle lageda kopl.

Kuuldufid ka majast hääledki.

Nüüd tundis Tõnis Krootus, et ta ometi ei julge sinna minna — nagu armupaluja, nagu kerjus. Talle waadatakse imestades otja. Noh, mis sul siis linnas wiga? Wististi käib poeg sinuga wäga waljult ümber? Sulle ei anta ulu alust magamiseks, sulle ei anta süüa. Galedust äratab niisugune õnnetu wanamees, kes eluaja tööd teinud, lapsed kaswatanud ja nüüd nagu kerjus peab teiste armust wõõras toanurgas elupäewad lõpetama.

Näete, kuidas inimese käsi käib!

See ei ole õige. Aga kes ütleb, et see õige ei ole.

Siis tuleb poeg talle järele ja wiib ta wäewõimuga ära. Uuele peremehele ütleb poeg: „Mu isa on wanaduse pärast wististi pääst segane. Ütelge ka teie talle, et ta ära tuleks. Mis tal minu juures wiga: ta kõht on täis ja ilus toakene on tal tarwitada. Paremini ei saa niisuguse wanainimese eest teegi hoolitseda“.

Ja siis üteldakse talle: „Mine aga pääle ära, isakene. Ega meil sinu jaoks ruumi olegi“.

Ja witaakse siis uuesti ära ja poeg ütleb talle: „Sa, isa, oled ikka pääst nõder. Sa teed meile niisugust häbi. Tuleb wälja, just kui peaktime sind nagu mõnda koera, kellele süüagi ei anta. Ütle, kas me ei ole sinuga küllalt hästi ümber käinud!“

Kui poeg südametäiega kõneleb, siis on tal ometi selleks põhjendatud õigus.

Hirmuga mõtles wana Krootus nüüd selle pääle, kuidas ta linna tagasi wiiaks, uuesti sinna kitsasse wangikotta, kust ta alles mõne tunni eest ära põgenes.

"Ei — sinna ma ei lähe mitte ilma ski enam!" hüüdis wanamees, nagu seisaks ta praegu kurjategijana kinniwõtjate ees.

Aga mis sa siis teed ja kuhu lähed? Päike tõuseb warsti — mine siis ja astu õue ja palu enesele nagu kerjus nurgakest ja suutäis leiba. Nad ütlewad ju ka; "Oh anname küll." Ja kui sa raha pakud, siis ei wõta nad seda, aga nad waatawad sind, kui sa sööd, ja nende silmad ütlewad: "Sa waene inimene!"

Nüüd hakkas hommikune walgus kiiresti kaswama. Kuusikust lendašid juba waresed tuule käes kraaksudes põllule, kus nad wististi tahtšid kõrrekündjat oodata. Kuuldušid talust selgesti hääled. Nõrk sügisene koit heitis helki kollastele tammelehtedele, mis hilisest sügisest hoolimata kangekaelselt puu otsa pidama jäänud.

Tõnis Krootuse hinges kaswas ahastus, sest ta nägi, kuidas ruum ta šiin talle kitsaks jäi. Ta surus ennast nagu waras ifka enam ja enam tugewa männi warju, mis mehe kõrguselt oma laiad oksad ringi wälja sirutas.

Uktselt tundis Tõnis Krootus, et ta kuhugi ei pääse, et tal kohta ei ole kuhugi minna. Ta wõiks weel metsa põgeneda, nagu hunt, kellel ei ole kindlat paika. Aga kauaks ta suudab sinna jääda. Tal ei ole paika, kus puhkaks; ta on hirmus nälgas,

aga tal ei ole kedagi, kes talle süüa annaks. Aga veel enam — tal ei ole ilmas kedagi. Tal olid lapsed, aga need on nüüd ära läinud. Need ei olegi tema lapsed, sest need on hoopis teistsugused inimesed.

Wõib olla, see kõik oli nagu petlik uni. Tal ei ole vist nende lastega küll mingit ühist olnudki. Mitte kõige vähemagi.

Teda ei ole siin ilmas sugugi enam waja — ta on täitsa üleaurune, koormaks ja tülikas enesele ja teistele. Ja mida ongi temal tulewikust oodata? Mida? Tühjus, ääretu tühjus awanes Tõnis Krootuse filmapiiril. Ta leidis enese selles tühjuses üksi-päini, mahajäetuna, waewase, täis häda ja wiletjust olemat.

Tõnis Krootusel tõusis hirm jäherduse elu eest. Ta wärises selle filmapiilgu eest, mil siia tullakse, ta siit leitakse ja hüütakse: „Sina siin! Mis sa tahad? Sa endine kuulus Krootuse peremees! Kas tahad wabest margile minna? Miks sa ei ole inimeste hulgas?“

Külatelyel sõideti wanliga. Tee wiis siit lähedusest mööda. Wõib olla et harwad põõsad teda ei jaksagi warjata.

Ruhu minna? Ara inimeste eest!

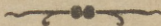
Tõnis Krootus tõusis künkale püsti, et näha, kas sõidab keegi mööda teed. Ta pää puutus alumise tugewa männioksa külge. See ulatas kaugemale kui wõimas käsi.

Ruttu wõttis ta oma ümbert püksirihma, tegi sellele lingu otja ja sidus teise otja männi oksa külge. Ta käed talitasid närwolikult, aga hoolega katjus ta järele, kas sõlm

ei tule lahti. Siis waatas ta weel kord aineti tee poole, kuulas hoolsalt. Kõik oli ümberringi wagune. Kui häa meel, et keegi siin ei juhtu olema.

„Ei — siit ma ei lähe, ma ei lähe,“ fofistafid ta huuled ühtelugu. Masinlikult poetafid käed lingu üle pää ja kui raste teha alla langes, siis jookfis libedas rihmas sõlme tugewasti kokku.

Selsamal ajal tuli haruldafelt kena sügife-päife idast nähtawale ja kohe leidsid ta kiired Krootuse talu wana peremehe põlise männi alt.

Sifukord :

	Skt.
Maa jbud	5
Lalupoeg	45
Lõnis Krootus	72

Jakob Mändmeßalt

on Noor-Cesti kirjastusel (Tartus, Nüülisti uul. nr. 4)
warem ilmunud:

Meri. Nowellid. Hind 2 m. 40 p.

Ilmuas:

Enem ja elu. Nowellid.

Zur Verbreitung und Ausfuhr
zugelassen.

Presseabteilung R. O. K. S.

Hind 4 marka